

Tartu Ülikool
Tartu Ülikooli humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Uusima aja osakond

Jane Org
Eesti Vabariigi ja eestlaste kuvand USA perioodikas aastatel 1922 ja
1923
Bakalaureusetöö

Juhendaja: Karin Veski, PhD

Tartu 2022

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Uurimuse teoreetilised lähtekohad ja kontekst.....	8
1.1 Ajalooline imagoloogia	8
1.2 Massimeedia	9
1.3 Oskar Kallas ja ajalehelõigendite kogumine	11
1.4 1922. ja 1923. aastal kogutud ajalehelõigendid Eesti Kirjandusmuuseumi võõrkeelse perioodika arhiivis.....	11
2. Eesti Vabariigi poliitiline kuvand Ameerika Ühendriikide ajakirjanduses 1920. aastate algul	19
2.1 Eesti Vabariigi <i>de iure</i> tunnustamise saavutamise eellugu	19
2.2 Tunnustuse saavutamine.....	21
2.3 Võlgade küsimus	30
2.4 Ameerika Punane Rist Eestis.....	35
2.5 Ameerika Punane Rist ja tervishoid USA perioodika põhjal	37
3. Frank George Carpenter ja tema reisikiri Eestist	43
3.1 Reisikirjeldused	43
3.2 Frank George Carpenter	44
3.3 Carpenteri Eesti reisikirja põhjal ilmunud artiklid	45
4. Varia.....	51
4.1 Varia valdkonnast uudiseid	51
Kokkuvõte.....	56
Kasutatud allikad ja kirjandus.....	59
Summary.....	63

Sissejuhatus

1918. aasta veebruaris kuulutati välja Eesti Vabariigi iseseisvus, sama aasta jaanuaris tutvustati Ameerika Ühendriikide presidendi Thomas Woodrow Wilsoni rahuprogrammi ning selle neljateistkümnet punkti, millest üks oli rahvaste enesemääramisõiguse printsiip. Eesti jaoks oli rahvaste enesemääramisõiguse printsiip väga olulise tähtsusega ning sellele viidati ka Tartu rahulepingu II artiklis. Tänapäeval on endiselt aktuaalne debatt rahvaste enesemääramise õiguse ning riikide territoriaalse terviklikkuse üle. Kuigi eestlaste jaoks oli USA-lt *de iure* tunnustuse saavutamine väga oluline, siis Ameerika Ühendriigid seda nõnda ei näinud, mistõttu Eesti iseseisvumise algusaastatel ei kiirustatud tunnustust Balti riikide puhul liiga kiiresti rakendama. Eesti ning ka teiste Balti riikide esindajate üks peamisi eesmärke oli iseseisvuse järel oma positsiooni kindlustamine rahvusvahelises süsteemis.

Käesoleva uurimustöö eesmärgiks on uurida Eesti ja eestlaste kuvandit Ameerika Ühendriikide perioodika põhjal. Tänapäeval on informatsiooni levikul hoopis teised mõõtmed, kui need olid umbes 100 aastat tagasi. Lähtuvalt sellest on huvitav uurida, milline kuvand kujunes Eestist ja eestlastest Ameerika Ühendriikides 1920. aastatel ilmunud perioodika põhjal, leida seoseid kahe riigi omavahelistes suhetes ning analüüsida nende muutumist rahvusvaheliste suhete taustal. Seega otsitakse vastust küsimusele, milliseks kujunes, tulenevalt keerulistest rahvusvahelistest suhetest, Eesti Vabariigi poliitiline kuvand USA ajakirjanduses 1920. aastate algul?

Teise olulisema kategooria Eesti kohta ilmunud artiklitest moodustasid reisikirjeldused ja nn varia-teemalised (sh kõmu-uudised) artiklid. Selle taustal on töö teiseks eesmärgiks analüüsida nende uudiste erinevat rõhuasetust Eesti ja eestlaste kuvandi tekkimisel.

Uurimuses on kasutatud nii allikakriitilist kui ka kvantitatiivset uurimismeetodit. Töös käsitletud omaaegne perioodika asub ajalehelõigendite näol Eesti Kirjandusmuuseumi arhiivraamatukogus võõrkeelse perioodika osakonnas.¹

¹ Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu (edaspidi: KMAR). V. Aj. Lõ 1 1922. V. Aj. Lõ 2 1923. V. Aj. Lõ 3, 1922/1923.

Seega käesoleva uurimuse allikmaterjaliks on perioodika, mis on säilitatud lõigendite koguna. Nimelt, 1920. aastal asuti Oskar Kallase initsiatiivil koguma väljalõikeid ajalehtedest ning üksiknumbreid välisajakirjandusest, kus kirjeldati eestlasi või Eestit.² Põhiline periood, millele antud töös keskendutakse on aastad 1922–1923, kuna just sel perioodil saavutati *de iure* tunnustus Ameerika Ühendriikidelt. Autor on antud töös läbi töötanud üle 600 ajaleheväljalõigendi, mille puhul on kuvandi analüüsimisel lähtunud temaatiliselt kõige enam ilmunud korduvate või sarnase sisuga artiklite arvust. Artiklite konteksti mõistmiseks ning kuvandi analüüsimiseks on tähelepanu pööratud ka varasematele aastatele. Eero Medijainen on toonud välja *de iure* tunnustuse protsessi suhteliselt vähese uurimise, eriti arvestades USA tähtsat positsiooni nii tollal kui praegu,³ lähtuvalt sellest on töö autor püüdnud muuhulgas anda ka omapoolse panuse antud küsimuse uurimisse, seda läbi Eesti Vabariigi poliitilise kuvandi käsitlemise.

Uurimustöö on jaotatud nelja peatükki. Esimene peatükk keskendub teoreetilistele lähtekohtadele ja ajaloolise konteksti selgitamisele, avades imago mõistet, täpsustades imago eripära ning selle tekketegureid. Lisaks vaadeldakse peatükis massimeedia rolli imago tekkes ja viimane alapeatükk selgitab Oskar Kallase rollil ajalehelõigendite kogumises ning annab statistilise ülevaate kogutud ajalehelõigenditest. Töö puhul on suur maht läinud ajalehelõigendite sorteerimisele ning tõlkimisele. 1922. aastal oli süsteem üsna korrektne, kuid 1923. aasta puhul ei oldud enam väljaannete märkimisel nii täpsed või puudus mäрге päritolu kohta sootuks.

Teine peatükk keskendub Eesti 20. sajandi ühele peamisele eesmärgile iseseisvumise järel – Ameerika Ühendriikidelt *de iure* tunnustuse saavutamisele. Käesoleva töö kirjutaja eesmärgiks on analüüsida tekkinud kuvandit *de iure* tunnustuse saavutamise teekonnal Ameerika Ühendriikidelt ning analüüsida ilmunud artiklite põhjal tekkinud kuvandit, pöörates tähelepanu kogu tunnustamise protsessi saavutamisel toimunud olulisematele arengutele. Ajalehelõigendites käsitleti üldiselt kõiki Balti riike koos, kuid toodi enamikel juhtudel eraldi välja. Ajaloouurijad on

² Pill, Ave. Arhiiviraamatukogu ajakirjanduse fond. // Varamu lummuses: Eesti rahvuslik arhiiviraamatukogu 100. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, 2009. Lk. 181.

³ Medijainen, Eero. Amerika Ühendriikide *de iure* tunnustus Balti riikidele 1922. aastal – väärtuspõhine otsus või majanduslik kalkulatsioon? *Ajalooline Ajakiri*, nr 2, 2011. Lk. 123.

toonud välja erinevaid aspekte *de iure* tunnustamise saavutamise põhjustena, millele antud peatükk on pühendatud.

Kolmas peatükk keskendub ühele eeldatavalt olulisele kuvandi rolli kujundajale, milleks võib lugeda reisikirjelduste kategooria, kus antud kontekstis mängib tähtsat rolli ameeriklasest korrespondent, kirjanik ning fotograaf Frank George Carpenter. Euroopa reisi jooksul kirjeldab Carpenter Eesti külaskäiku 1922.–1923.⁴ aastal. Tema teose „Carpenteri maailmareisid” põhjal ilmus 1923. aastal mitmes Ameerika Ühendriikide perioodika väljaandes kaheosaline artikkel.⁵ Käesoleva uurimuse eesmärgiks on analüüsida Eestit käsitlevat artiklit ning mõista millise kuvandi see Eestist kujundas. Lähtudes Eesti Kirjandusmuuseumi ajalehelõigenditest ilmusid need artiklid vähemalt kaheteistkümnes erinevas Ameerika Ühendriikide väljaandes, millest võib eeldada, et koostatud artiklid jõudsid üsna suurearvulise ning ka erineva lugejaskonnani.

Neljandas peatükis käsitletakse teemasid erinevatest kategooriatest, analüüsimiseks on valitud korduva sisuga ajalehelõigendid, mille puhul võis täheldada eesmärki tekitada kõmu. Etteruttavalt võib lisada, et nende osakaal ei ole kuigi suur.

Kuvandi uurimist käsitlevas teoreetilises peatükis on kasutatud sotsiaalteadlase Kenneth E. Bouldingu 1956. aastal ilmunud ja antud uurimisvaldkonnas teedrajavat teost.⁶ Eestikeelsest uurimusest on kasutatud kuvandi ja stereotüübi mõiste avamisel Karin Hiiemaa (Veski) doktoritööd.⁷ Massimeedia ning reisikirjelduste rolli uurimiseks imago kujunemisel on käsitletud Manfred Belleri ja Joep Leersseni koostatud koguteos,⁸ kus reisikirjeldustest on põhjalikumalt kirjutanud Albert

⁴ Social Networks and Archival Context. Frank George Carpenter biograafia. <https://snaccooperative.org/ark:/99166/w6j12rkm> Viimati külastatud 25.05.2022.

⁵ Carpenter, Frank G. „Esthonian Stores show Pictures of Their Wares on Outer Walls“. The Washington Star. KMAR. V.Aj. Lõ 2, 1923.; „50 000 Farms Given to Peasants in Republic of Esthonia“. The Washington Star. KMAR. V.Aj. Lõ 2, 1923

⁶ Boulding, K. E The Image: Knowledge in Life and Society. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1956.

⁷ Hiiemaa, Karin. Aafrika imago eestikeelses trükisõnas. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2009.

⁸ Beller, Manfred. Stereotype // Toimet. Beller, Manfred;Leerssen, Joep. Imagology: The cultural construction and literary representation of national characters. A critical survey. Amsterdam, New York, Rodopi, 2007.

Meier.⁹ Massimeedia fenomeni mõtestamisel on abi olnud Amsterdami Ülikooli professor Denis McQuaili teosest.¹⁰ Ajaloolise imagoloogia mõiste avamisel on kasutatud Soome professori Olavi K. Fälti¹¹ definitsiooni. Kogumikud „Juurtega sajandite mullas”¹² ja „Varamu lummuses: Eesti rahvuslik arhiiviraamatukogu 100”¹³ avavad ajalehelõigendite kogumise ja arhiiviraamatukogu tähtsust Eesti ajaloos. Oskar Kallase rolli käsitlemisel ajalehelõigendite kogumises on kasutatud teost „Oskar Kallas: artikleid Oskar Kallase elust ja tööst”.¹⁴ Eesti ajaloouurijatest on *de iure* tunnustamise saavutamise põhjuseid põhjalikult uurinud enim professor Eero Medijainen¹⁵, kelle käsitlused on olnud väga olulised *de iure* tunnustamise ajaloolise konteksti avamisel.¹⁶ USA seisukoha muutumist *de iure* tunnustamises on käsitlenud ka Eduard Laamann, tuues ühe võimaliku põhjusena välja Ameerika Punasele Ristile Venemaal avanenud reaalsuse. Ameerika Punase Risti abi poolt osutatud humanitaar- ja sanitaarabi Eestis on uurinud Aleksander Loit, kes on rõhutanud, et Eesti valitsuse edukas koostöö Ameerika Punase Ristiga võis *de iure* tunnustamisel oma rolli mängida.¹⁷ Eesti Punasest Ristist on kirjutanud Kalev Vilgats teoses „Eesti Punane Rist 90.”¹⁸ Samas teoses on Ameerika Punase Risti ja Eesti Punase Risti koostööst koostanud peatüki Jane Susi, Erich, A, Johnson ja Pille Lodi.¹⁹ Väliseesti autoritest on

⁹ Meier, Albert. Travel writing. // *Imagology: The cultural construction and literary representation of national characters. A critical survey.* Toimet. Manfred Beller, Joep Leerssen. Amsterdam, New York, Rodopi, 2007.

¹⁰ McQuail, D. McQuaili massikommunikatsiooni teooria. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2003.

¹¹ Fält, Olavi K. Looking at the Other: Historical Study of Images in Theory and Practise. Toimet. Alenius Kari, Fält, Olavi K, Jalagin Seija. Oulu: Oulu University Press, 2002.

¹² Juurtega sajandite mullas. Toimet. Meelik Kahu. Tallinn, 1990. Lk. 64.

¹³ Pill, A. Lk. 166–183.

¹⁴ Aru, Krista. Oskar Kallas: artikleid Oskar Kallase elust ja tööst. Tartu, 1998.

¹⁵ Medijainen, Eero. Amerika Ühendriikide *de iure* tunnustus Balti riikidele 1922. aastal. Lk. 136.

¹⁶ Medijainen, Eero. Saadiku saatus: välisministeerium ja saatkonnad 1918–1940 Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1997.

¹⁷ Loit, Aleksander. Välismaa humanitaarabi Eestile Vabadussõja ajal 1919–1922. *Acta Historica Tallinnensia*, nr 6, 2002. Lk.71–79.

¹⁸ Vilgats, Kalev. Eesti Punane Rist 90. Tallinn: AS Pakett, 2009

¹⁹ Johnson, Eric. A; Susi, Jane ja Pille Lodi. Hämmastav Edward Ryan Eestis ja Ameerika Punane Rist Eestis. // Vilgats, Kalev. Eesti Punane Rist 90. Tallinn: AS Pakett, 2009.

uurinud Wilsoni enesemääramise printsiibi rakendumist Olav Arens.²⁰ Balti riikide omavaheliste suhete mõistmiseks on kasutatud Andres Kasekampi teost.²¹ Majandusliku tausta avamisel on olnud toeks Jaak Valge²² ning Maie Pihlamägi²³ uurimused. Konteksti mõistmisel olid abiks 1920ndatel ilmunud Eesti ajalehed, eelkõige Päevalehe väljaanded.

²⁰ Arens, Olav. Wilson, Lansing ja Hoover – Ameerika välispoliitika ja Eesti riigi tekkimine. *Acta Historica Tallinnensia*, nr 10, 2006.

²¹ Kasekamp, Andres. Balti riikide ajalugu. Tallinn: Varrak, 2011.

²² Valge, Jaak. Lahtirakendamine. Eesti Vabariigi majanduse stabiliseerimine 1918–1924. Tallinn: Rahvusarhiiv, 2003.

²³ Pihlamägi, Maie. Väikeriik maailmaturul: Eesti väliskaubandus 1918–1940. Tallinn: Kirjastus Argo, 2004; Pihlamägi, Maie. Eesti 1919. aasta sõjavõlg Ameerika Ühendriikidele ja selle kustutamine. *Acta Historica Tallinnensia*, nr 20, 2014. Lk 132–156.

1. Uurimuse teoreetilised lähtekohad ja kontekst

1.1 Ajalooline imagoloogia

Imago on kellestki või millestki avalikkuses kujunenud pilt.²⁴ Sotsiaalteadlase Kenneth E. Bouldingu arvamuse põhjal kujuneb kuvand kõigi mineviku sündmuste tulemusena ning mõjutab inimese käitumist ja kuna sünnist saati võtab inimene teda ümbritsevat informatsiooni omaks, suureneb kasvades tema arusaam maailmast.²⁵

Kuvandi uurimisel on tähtis endale teadvustada, et tihti sisaldab kuvand rohkem informatsiooni uurija ning kuvandi loonud isiku kui analüüsitava teema kohta.²⁶

Ajalooline imagoloogia aitab minevikus elanud inimeste või gruppide käitumist laiemalt mõista.²⁷ Sellest lähtuvalt peetakse ajaloolise kuvandi uurimisel oluliseks järgnevaid küsimusi:

- 1) Milline on kuvand?
- 2) Kuidas ja miks on kuvand tekkinud?
- 3) Kuidas on kuvand muutunud?
- 4) Mida ütleb see kuvandi looja kohta?²⁸

Kuvandi ebasüsteemaatiline tekkeprotsess tähendab ajaloolase jaoks iga imago individuaalset ning põhjalikku uurimist.²⁹ Kuna inimeste isiksusi avavad kõnekamalt nende hoiakud võõraste nähtuste, ja mitte lähedal seisva suhtes, siis peetakse kauget ja võõrast heaks uurimisobjektiks.³⁰ Imago abil saab reaalsust lihtsustada ja muuta imago (arvamuse või hoiakutega võrreldes) palju kauakestvamaks. Inimesed kalduvad

²⁴ Eesti Keele Instituudi koduleheküljel, <https://www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=imago&F=M> Viimati külastatud: 01.05.2022.; mille sünonüümina võib vaadelda kuvandit.

²⁵ Boulding, K. E. *The Image: Knowledge in Life and Society*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1956. Lk. 6

²⁶ Fält, Olavi K. Theoretical roots of the study of historical images. // *Imagology and Cross-cultural Encounters in History*. Toimet. Kari Alenius, Olavi K. Fält, Markus Mertaniemi. Rovaniemi, 2008. Lk. 10.

²⁷ Mikkonen, Juho. Historical Imagology and the Modern Press. // *Imagology and Cross-Cultural Encounters in History. Studia Historica Septentrionalia 56*. Rovaniemi, 2008. Lk. 25.

²⁸ Fält, Olavi K. Introduction. // *Looking at the Other: Historical Study of Images in Theory and Practise*. Toimet. Kari Alenius, Olavi K. Fält, Seija Jalagin. Oulu: Oulu University Press, 2002. Lk. 9.

²⁹ Mikkonen, J. Lk. 25.

³⁰ Fält, Olavi K. Introduction. // *Looking at the Other: Historical Study of Images in Theory and Practise*. Toimet. Kari Alenius, Olavi K. Fält, Seija Jalagin. Oulu: Oulu University Press, 2002. Lk. 9.

nõustuma stereotüüpe konstrueeriva infoga, see loob omakorda püsiva kuvandi ning asetab kauged ja võõrad nähtused tihtipeale pigem ebasoodsasse valgusesse.³¹ Ajaga on informatsioon muutunud aina enam kättesaadavamaks, aga stereotüübid ei ole endiselt kuhugi kadunud.

Ameerika ajakirjanik Walter Lippmann kirjeldas sõna „stereotüüp“ kui „pildid meie peas“ ning väitis, et ajalooliselt on inimestel olnud kalduvus iseloomustada võõraid või kaugeid riike pigem negatiivselt, samal ajal kui enda iseloomustamiseks leitakse positiivsem sõnavara.³² Sotsiaalpsühholoogias nimetatakse vastastikuselt toimivatest stereotüüpidest heterostereotüüpideks neid, mis viitavad võõraid kirjeldavatele omadustele, ja autostereotüüpideks neid, mis hõlmavad üldistatud arvamust iseendast.³³

Tähtis osa kuvandi kujunemisel on meie minevikul ja siinkohal mängib olulist rolli lapsepõlves omandatud informatsioon, tehes nõnda kooliõpikutest kuvandi uurimisel olulise allika. Ka on oluline roll kirjandusel, reisijuhtidel, ajakirjadel ning ajalehtedel, teatril, kinol, televisioonil ja muusikal.³⁴

1.2 Massimeedia

Massimeedia termin tähendab „suure levialaga kommunikatsioonivahendeid, mis jõuavad peaaegu iga ühiskonnaliikmeni“.³⁵ Meedial on ühiskonna ees kohustused³⁶ ning tekkinud kuvandi mõju sõltub allika suhtes näidatud usaldusest ja austusest.³⁷

20. sajandi ja tänapäeva meedial on olnud märkimisväärne mõju inimeste maailmavaate kujundamisel, mistõttu on ajaloolise imagoloogia seisukohalt ajakirjandus praeguse ning eelmise sajandi ajaloo mõistmisel üks tähtsamaid uurimisobjekte.³⁸

³¹ Fält, Olavi K. Introduction. // Looking at the Other: Historical Study of Images in Theory and Practise. Toimet. Kari Alenius, Olavi K. Fält, Seija Jalagin. Oulu: Oulu University Press, 2002. Lk. 8.

³² Lippmann, Walter. Public opinion. New York: Harcourt, Brace, 1922. Lk. 10–11.

³³ Beller, Manfred. Stereotype. // Imagology: The cultural construction and literary representation of national characters. A critical survey. Toimet. Manfred Beller, Joep Leerssen. Amsterdam, New York, Rodopi, 2007. Lk. 429.

³⁴ Fält, Olavi K. Looking at the Other: Historical Study of Images in Theory and Practise. Toimet. Alenius Kari, Fält, Olavi K, Jalagin, Seija. Oulu: Oulu University Press, 2002. Lk. 10.

³⁵ McQuail, D. Lk. 3.

³⁶ Ibid. Lk. 134.

³⁷ Ibid. Lk. 388.

³⁸ Mikkonen, J. Lk. 25.

McQuail käsitleb meediasõltuvuse funktsionalistliku teooriat, mille sõnastasid USA teadlased Melvin Defleur ja Sandra Ball-Rokeach nii: mida rohkem sõltub auditorium info saamisest massimeediast ja mida suurem on ühiskonnas valitsev kriis või ebastabiilsus, seda tõenäolisemalt on suur osa võimust meedia käes.³⁹ Defleuri ja Ball-Rokeachi sõnul muutus ajalehtede levik Ameerika Ühendriikides laialdasemaks 1910. aastal, ühtlasi jõuti 20. sajandi keskpaigaks veendumusele, et massiväljaanded suudavad arvamust tõhusalt kujundada ning seeläbi inimeste käitumist mõjutada.⁴⁰

Üldiselt on inimeste eeldatav arvamus teada, kuid vahel valitakse uudiste levitamisel hoopis vastupidine seisukoht.⁴¹ Massimeedias mängivad rahvused ja kultuurilised erinevused oma rolli ning paljude uudiste kajastamine võib erinevate rahvuste puhul varieeruda nende minevikusündmustest lähtuvalt.⁴²

Massimeedia tähtsust saab Eesti näitel illustreerida ajast, mil ihaldati Ameerika Ühendriikidelt *de iure* tunnustust. Arvesse tuleb võtta Eesti kaugus Ameerika Ühendriikidest ning tunnustuse eeldatav tähtsus 1918. aastal iseseisvuse saavutamisest 1922. aastani, mil tunnustus saadi. Eesti, Läti ja Leedu esindajate koostööna maksti ajal, mil *de iure* tunnustamise saavutamise nimel alles töötati, "Washington Postile" 600 dollarit nendega tehtud intervjuu avaldamiseks, hiljem saadeti lehte mõjukatele isikutele kingituseks.⁴³ Lobitööst kirjutati vähemalt kolmes väljaandes ka 1922. aastal Ameerika Ühendriikide perioodikas, kus ilmus septembris kirjastaja ja korrespondent Frederic J. Haskini poolt kirjutatud artiklid pealkirjadega „Propaganda tehas“ või „Salaagendid Washingtonis“

„Välismaised lobistid esinevad sageli teabebüroo kujul. Sellistel riikidel nagu Eesti, Läti ja Leedu on bürood peakorteriga Washingtonis. Ameerika ajakirjandusse saadetakse sealt miljoneid sõnu „informatsiooni“, mis kirjeldavad riigi arengut, tuues välja natsionalistlike eesmärgid ja halvustavad sageli teiste rahvaste vastuolulisi püüdlusi. Teabebürood on siin vanaaegsete diplomaatiliste agentuuride järeltulijad. Kahtlemata jätab büroode lobitöö Ameerika Ühendriikides märkimisväärse mulje ja

³⁹ McQuail, D. Lk. 71–72.

⁴⁰ Ibid. Lk. 32.

⁴¹ Ibid. Lk. 33.

⁴² Ibid. Lk. 33.

⁴³ Medijainen, E. Saadiku saatus. Lk. 253.

*Eesti, Läti ja Leedu koduvalitsused tunduvad uskuvat, et Ameerika ajakirjandus on sageli sama oluline kui Välisministeerium, kui mitte olulisem.*⁴⁴

1.3 Oskar Kallas ja ajalehelõigendite kogumine

Käesoleva töö allikmaterjalide olemasolus on suur osa Oskar Kallase (1868-1946) töö, tänu kellele alustati ajalehelõigendite kogumisega Eesti ja eestlaste kohta erinevatest riikidest.⁴⁵

Tegemist on Eesti kultuuriloo seisukohalt väga olulise persooniga, just Kallas algatas ja arendas rahvuskultuurilisi asutusi. Kallas oli Eesti Rahva Muusemi loomise tegevuse juures, kogus rahvaviise ja rahvaluulet, lisaks töötas ta kooliõpetaja ja ajakirjanikuna. Aastail 1918–1922 oli ta Eesti saadik Helsingis ja 1922–1934 Londonis. Saadiku töö võimaldas tal olla kursis välismaa ajakirjandusega ja seal ilmunud Eesti-teemaliste kirjutistega. Lähtuvalt sellest tegi Kallas arhiiviraamatukogule ettepaneku hankida Eestit puudutavate artiklite lõigendeid nii paljudest riikidest kui võimalik. Aastal 1921 tegi Oskar Kallas Välisministeeriumile ettepaneku hankida kaks eksemplari kõigist välismaal ilmunud ajalehtede ja ajakirjade numbritest, milles on Eestit käsitletud. Aastal 1928 ehk Vabariigi 10. aastapäeval hakati aktiivsemalt ajalehelõigendeid koguma.⁴⁶ 1937. aastal alustati ajaleheväljalõigete tellimist ka Akadeemilise Kooperatiivi juures asuvalt Ajakirjanduse Väljalõigete Büroolt. Välisministeeriumi ja välissaatkondade poolt ajalehelõigendite saatmine kestis arhiiviraamatukogule kuni 1939. aastani.⁴⁷

1.4 1922. ja 1923. aastal kogutud ajalehelõigendid Eesti Kirjandusmuuseumi võõrkeelse perioodika arhiivis

Eesti Kirjandusmuuseumi arhiiviraamatukogu võõrkeelse perioodika osakonnas asub Ameerika Ühendriikide perioodikast Eesti ja eestlaste kohta 1922. ja 1923. aastast 3 ajalehelõigendite kausta. 1922. aasta kohta on Eesti ja eestlaste kohta

⁴⁴ Haskin, Frederic J. „The Propaganda Mill”. Gazette Times. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

⁴⁵ Eesti folkloristide kodulehekül. <https://www.folklore.ee/era/ajal/kallas.htm>
Viimati külastatud:18.05.2022.

⁴⁶ Juurtega sajandite mullas. Lk. 64.

⁴⁷ Pill, Ave. Arhiiviraamatukogu ajakirjanduse fond. Lk. 181.

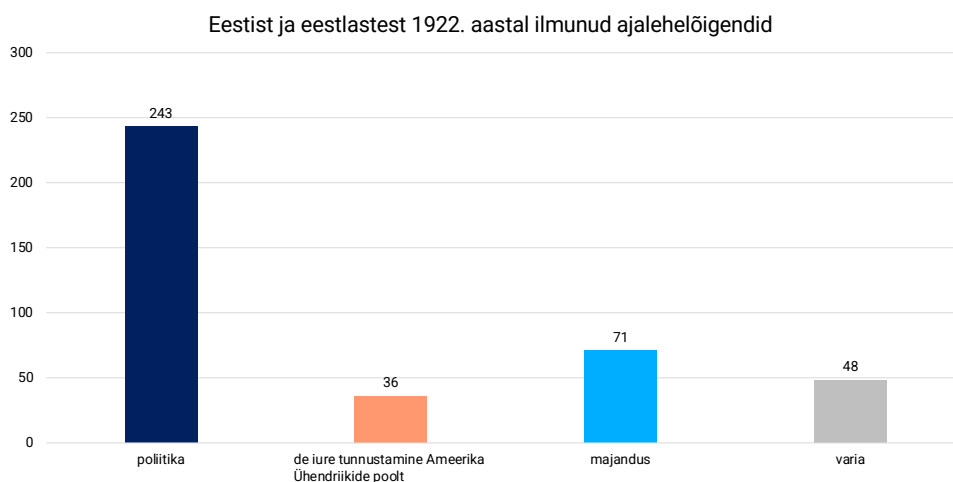
kogutud 398 ajalehelõigendit (vaata joonis 1), mille puhul on 133 erinevat väljaannet, mille päritolu õnnestus tuvastada, 44 moodustasid tundmatud väljaanded. 1923. aastal oli ajalehelõigendite arvuks 247 ning väljaannete arvuks 109, millest 43 olid tundmatu päritoluga. Artiklite päritolu kontrollimisel on enamasti kasutatud Kongressi raamatukogu arhiivi ning samuti erinevate osariikide raamatukogu veebilehti. Tundmatu päritoluga väljaanded on esindatud erinevatel põhjustel: puudus märged päritolu kohta, väljaande nimi oli kulunud, Kongressi raamatukogu arhiivis puudus vaste või ei õnnestunud ajalehelõigendite koguja käekirja dešifreerida. Statistika kogumisel on artiklid jagatud mõlema aasta puhul kategooriatesse ja moodustatud arusaamise lihtsustamiseks diagramm.

Esindatud on majanduslike uudiste statistilised näitajad, kuid need ei mängi antud töös kuvandi analüüsimisel rolli, sest korduvaid artikleid ilmus minimaalselt ja pigem oli tegemist üldist maailma majanduslikku seisuga analüüsivate artiklitega. Avaldati ka Eesti kohta artikleid, näiteks ilmus 1923. aastal *American Export Monthly* nimelises väljaandes iga kuu artikkel Eesti kohta, mille päritolu ei olnud märgitud. Tõenäoliselt pärinesid ajalehelõigendit Eesti Majandus nimelisest ajakirjast, mille peatoimetajaks oli Nikolai Köster. Ameerika Ühendriikidelt saavutatud *de iure* tunnustus andis küll võimaluse ametlikeks kaubandussuheteks, kuid ametliku vormini jõuti 1924. aasta läbirääkimistega nootide vahetamiseni alles 1925. aasta alguseks.⁴⁸ Tollane välisminister Karl Robert Pusta tõi välja kokkulepe olulisuse nii majanduslikult kui ka poliitiliselt. Välisminister tõi välja, et sätestatud enamsoodustuse kokkulepe on küll Ameerika Ühendriikidele kasulik, kuid eesootava sõjavõla fundeerimisel sõlmitavate tingimuste negatiivne kujunemine oleks Eestile kindlasti kahjulikum kui tollituludest potentsiaalselt kaotatav summa.⁴⁹

⁴⁸ Pihlamägi, M. Väikeriik maailmaturul. Lk. 293–294.

⁴⁹ Ibid. Lk. 294–295.

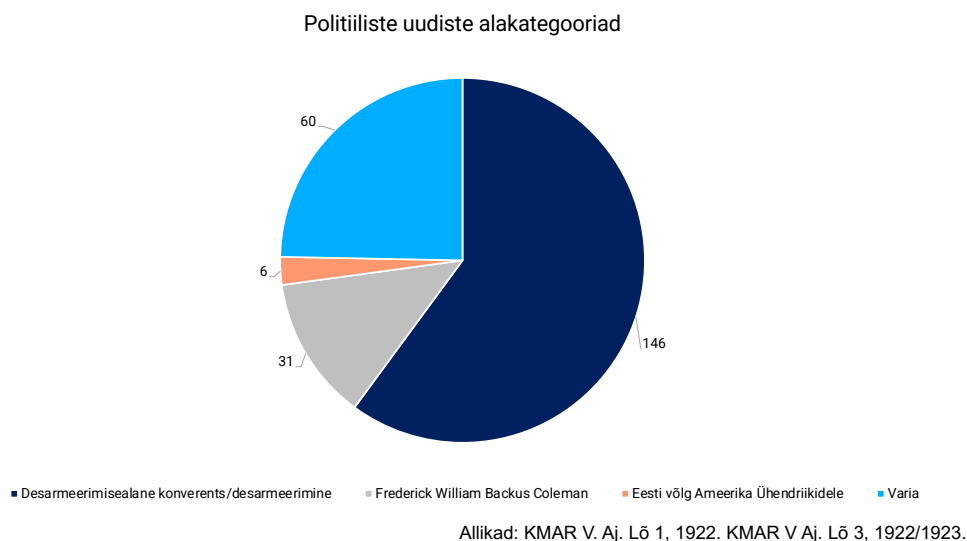
Joonis 1.

Allikad: KMAR V. Aj. Lõ 2, 1923. KMAR V. Aj. Lõ 3, 1922/1923.

1922. aastal ilmus enim poliitilisi uudised, millest on eraldatud poliitiline alakategooria „*de iure* tunnustamine Ameerika Ühendriikide poolt“. 1922. aasta augustis ilmus 36 artiklit, mis käsitlesid Balti riikide tunnustamise teadaannet või selle puhul õhtusõogi korraldamist, lähtuvalt väljaandest spekulceriti tunnustamise saavutamise põhjuste üle. Tegemist oli Eesti Vabariigi jaoks ühe tähtsama poliitilise saavutusega ning on Ameerika Ühendriikide puhul Eesti kui tunnustatud riigi esmane kuvand. Poliitiliste uudiste puhul on moodustunud 4 alakategooriat (vaata joonis 2). 1922. aasta augustis ilmus artikleid *de iure* tunnustamise protsessi kohta, septembris ja oktoobris ilmusid teadeanded Frederick William Bacus Colemani nimetamisest Balti riikide erakorraliseks saadikuks ja täievoliliseks ministriks, mis täpsustavat informatsiooni ei pakkunud. Pidevalt kirjutati desarmeerimisest, novembris ja detsembris kirjutati enim desarmeerimisalase konverentsi kohta Moskvast. Lisaks ilmus novembris artikleid Eesti sõprussuhetest Rootsi. Majandusalaseid uudiseid ilmus ka augustis, kuid pigem jäi osakaal aasta lõpu poole.

Joonis 2.

1922. aastal on esindatud Ameerika Ühendriikide perioodikast 133 väljaannet, mille päritolu õnnestus tuvastada ja kus kirjutati Eestist või eestlastest vähemalt järgneva arvu artiklites:

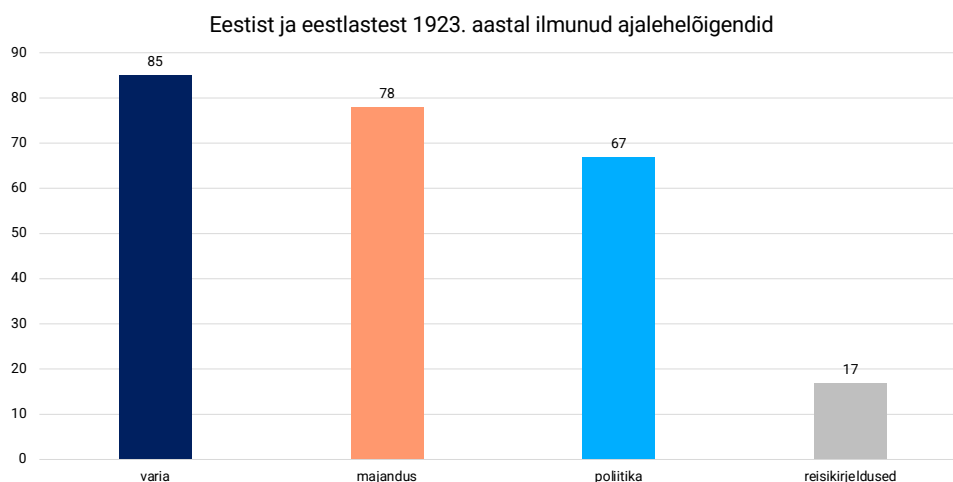
- 1) 16 artiklit – The New York Times
- 2) 15 artiklit – The Journal of Commerce ja The New York Herald
- 3) 11 artiklit – New York Tribune ja The Washington Star
- 4) 10 artiklit – The (New York) Globe
- 5) 9 artiklit – Boston Evening Transcript
- 6) 8 artiklit – The (New York) Evening World
- 7) 7 artiklit – The Christian Science Monitor ja The New York (Evening) Post
- 8) 6 artiklit – The Chicago Tribune, New York Evening Mail ja Public Ledger
- 9) 5 artiklit – The Brooklyn (Daily) Eagle, The Evening Express (Portland), New York American, The Philadelphia Record, The Seattle Times ja The Washington Herald
- 10) 4 artiklit – The New York World, The Brooklyn Citizen, The Detroit News, The Standard Union ja The Wall Street Journal
- 11) 3 artiklit – The Baltimore Sun, The Chicago Daily News, The Chicago Post, Detroit Free Press, Milwaukee Journal Sentinel, The Minneapolis Journal, New York Evening Journal, The Plain Dealer, St. Louis Globe-Democrat,

Washington Post, The Chicago Journal of Commerce, The Evening World ja Daily Financial America (New York Financial).

12) 2 artiklit – The Blade, The Boston Globe, Boston Herald , Daily News Record, Daily Record, The Denver Post, The Florida Times-Union, The Kansas City Star, The (Louisville) Courier Journal, The New York Call, New York Illustrated News, Newark Evening News, The Pittsburgh Leader, The Pittsburgh Sun, Portland Press Herald, The Rome (Daily) Sentinel, The San Francisco Call, San Francisco Examiner, Southwest Times Record, The Washington News, The Washington Times, San Francisco Examiner ja The (Morning) Telegraph.

13) 1 artikkel – Akron Beacon Journal, The Akron Times, Arkansas Democrat-Gazette, The (Baltimore) News-American, The Boston Globe, Boston Daily Advertiser, Boston (Evening) Traveler, The Boston Telegram, The Buffalo Commercial, The Buffalo Times, Camden Post-Telegram, Chicago American, Chicago Daily Journal, Chicago Herald and Examiner, The Racine Journal-News, The Cincinnati Enquirer, The Cincinnati Times-Star, The Cleveland News , New York News, The Commercial & Financial Chronicle, Concord Monitor, Congressional Record, The Courier Free Press, Democrat and Chronicle, The Dominion Post, The Duluth Herald, Dunkirk Evening Observer, Finance & Commerce, Star - Gazette, The Daily Gazette Times, The Greenville News, Chicago Herald and Examiner, The Houston Post, Illustrated (Los Angeles) Daily News, The Indianapolis News, The Indianapolis Star, Indianapolis Times, The Intelligencer, Jerome County Journal, The Kansas City Times, The Literary Digest, The Lookout, Los Angeles Express, The Louisville Post, The Mail and Empire, The (Milwaukee) Leader, The Milwaukee Journal - Sentinel, The Nation, The New Orleans Item, The Evening Telegram, New-York Tribune, The News Tribune, The North American, The Olympia Recorder, The Peoria Journal, The Peoria Star, The Philadelphia Inquirer, The Pittsburg Dispatch, Portland Telegram, The Post - Standard, New Orleans States, The Providence Journal, The Richmond News Leader, Richmond Record Herald, Desert News (Salt Lake City), The San Diego Union-Tribune, San Francisco Journal, The San Francisco Evening Bulletin, South Bend Tribune, The Spartansburg Journal, The Spokesman-Review, St Louis Star, Statesman Journal, The Syracuse Journal ja Women's wear Daily

Joonis 3.

Allikad: KMAR V. Aj. Lõ 2, 1923. KMAR V. Aj. Lõ 3, 1922/1923.

1923. aastal ilmus enim varia kategooriast artikleid, mille puhul võib täheldada kõmu tekitamise eesmärgil kirjutatud artiklite kasvu, tähtsuselt teisena kirjutati majanduslikel teemadel. Poliitiliste uudiste osakaalus võib võrreldes eelneva aastaga märgata langust, millel ilmselt on seos ajalise faktori ehk *de iure* tunnustamisega. Balti riikide puhul köitis poliitika valdkonnast Ameerika Ühendriikide perioodikas enim tähelepanu 1923. aastal alanud Leedu okupatsioon Memelis ning see võis olla üks põhjus, miks teiste Balti riikide kohta ilmus vähem artikleid. Neljanda kategooria moodustasid reisikirjeldused, mille puhul ilmus sama artikli kahte erinevat osa Eestist ja eestlastest vähemalt 12 erinevas väljaandes ja arhiivis asus neist 17 artiklit. 1923. aasta puhul artiklite arv langes ning seda eriti korduvate artiklite puhul, statistiliselt selget mustrit ei tekkinud. Septembris jäi peaosakaal reisikirjeldustele, poliitilistest uudistest võib eraldi välja tuua novembris ja detsembris ilmunud Ants Piibu nimetamise Ameerika Ühendriikidesse saadikuks. Kontrastiks võib esile tõsta eelneval aastal ilmunud 31 artiklit Frederick William Bacus Colemani ametisse nimetamise kohta, Ants Piibu puhul oli artiklite arvuks 6.

Eestis ilmus 12.oktoobril 1923. aastal Päevalehes artikkel pealkirjaga “Kirjutised Eestist Ameerika lehtedes”. Eesti, Läti ja Leedu puhul räägitakse Ameerika vaatepunktist kui suhteliselt „*tundmatutest riikidest*” ning pigem „*ajutisest nähtusest*”. Rõhutakse „*Balti riikide olemasolu vähest kindlustatust ja võimalikkust ainult Vene riigi nõrkuse tõttu.*” 1923. aastal leitakse, et üsna sageli on hakanud ilmuma artiklid

Balti riikidest, kuid neid iseloomustatakse „väga juhuslikku laadi kandvate”, „kahtlastelt allikalt saadute” ja „ebaõigeid teateid sisaldavatena”. Tunnetatakse, et Ameerika lehtede jaoks on esmatähtis „kõmu peaosa etendamine”, millest lähtuvalt nii „mõnigi iseenesest mitte tähelepanu vääriv asjaolu suureks puhutakse”. Probleemi lahenduseks leitakse parimaks vahendiks olevat aga eestlaste enda panus, viimased peaksid lehtede sõnul „energilisemalt töötama õige informatsiooni levitamise eest ning ei saa salata, et viimasel ajal seda on püütud teha”. Selle jaoks loetletakse allikaid, kust levitatakse Eesti kohta informatsiooni. Esimesena mainitakse Ameerikas oleva Eesti konsuli Hans Leokese püüdlusi levitada brošüüre, mida väljastas Balti Ameerika Selts. Suurimaks infoallikaks eestlaste kohta peetakse aga Balti riike külastanud reisijate kirjutusi, lisades, et eestlaste jaoks teeb artiklid huvitavaks võimalus näha, „missuguse pilguga ameeriklane Eesti riigi, elu ja kommete peale vaatab ja missuguse mõõdupuuga neid mõõdab”.⁵⁰

Statistika analüüsi ning Päevalehe hinnangust mõjutatuna on antud töö puhul 1923. aastal kandvaks kuvandi analüüsimiseks valitud reisikirjeldused ning varia valdkonnast korduvad artiklid, kuna poliitilistel (erandiks Eesti võlad) ja majanduslikel uudistel eristatavat mustrit ei tekkinud.

1923. aastal on esindatud Eesti ja eestlaste kohta ajalehelõigendite põhjal artikleid Ameerika Ühendriikide perioodikas vähemalt 109 väljaandes, järgnevalt:

- 1) 15 artiklit – The New York Times
- 2) 10 artiklit – The Christian Science Monitor
- 3) 6 artiklit – Washington Post
- 4) 5 artiklit – The Journal of Commerce ja New York American
- 5) 4 artiklit – The Brooklyn Daily Eagle, Detroit Free Press, The New York Call, The New York Herald, The Public Ledger ja The Washington Star
- 6) 3 artiklit – The Baltimore Sun ja The New York World
- 7) 2 artiklit – The Journal, The Brooklyn Citizen, The Buffalo Evening News, The Daily News Record, The Detroit News, The Illustrated Buffalo Express, The Independent, The (Louisville) Courier-Journal, The Morning Call, The New York Eve Post, The Plain Dealer, The San Francisco Examiner, The

⁵⁰ „Kirjutised Eestist Ameerika lehtedes”. Päevaleht, nr 272, 12. oktoober, 1923.

Sain Francisco Journal, The Times Picayune, The Trenton Times (Trenton Sunday times- advertiser)

- 8) 1 artikkel – Automobile topics, Commerce-Transportation,, New York Commercial, The Erle Dispatch., Eve Post, Financial America, The Jersey Observer , King Features Syndicate Inc, The Sentinel, The Sun, Sundays News, The New York Evening Journal, The Baltimore American, The Baltimore News , The Boston Evening Transcript, The Boston Post, The Boston Transcript, The Buffalo Express, The Bureau News, The Canadian Press, The Chicago Daily News, The Chicago Evening Post, The Chicago Journal, The Cincinnati Enquirer, The Cincinnati Times Star, The Commerce Department, The Courier Press, The Current History, The Dallas Morning News, The Dayton Daily News, The Deadwood Pioneer-Times, The Dunkirk Evening Observer, The Elizabeth Daily Journal, The Evening Star, The Finance & Commerce, The Financial America, The Gazette, The Gazette Times, The Indianapolis Star, The Inquirer, The International Interpreter, Kansas City Journal-Post , The Knickerbocker Press, The Literary Digest, The Los Angeles Express, The Los Angeles Record, The Los Angeles Times , The Louisville Herald, The Marysville Ohio Tribune, The Town Of Union News-Dispatch, The Milwaukee Telegram, The Morning Telegraph, The Moving Picture World, The National Geographic Society, New York Commercial, The New York News-Record, New York Tribune, The Newtown Journal, The Omaha World-Herald, The Oregonian, The Perth Amboy Evening News, The Philadelphia Bulletin, The Philadelphia Record, The Pittsburgh Dispatch, The Pittsburgh Post-Gazette, The Portsmouth Times, The Record, Stockton, The Richmond News Leader, The Salt Lake Telegram, The San Francisco Evening Bulletin, The Seattle Post-Intelligencer, The Seattle Times, The St. Louis Post-Dispatch, The Standard Union, The Sun, The Times Union, The San Francisco Tribune, The Walla Walla Union- Bulletin, The Washington Evening Star, The Wheeling Intelligencer, The Worcester Telegram ja The Times Herald.

2. Eesti Vabariigi poliitiline kuvand Ameerika Ühendriikide ajakirjanduses 1920. aastate algul

1922. aastal *de iure* tunnustamise saavutamisega hakkas Ameerika Ühendriikide perioodikas ilmuma artikleid Eestist ja Balti riikidest. Poliitilistel teemadel ilmus 1922. aastal kokku 279 artiklit. (vaata joonis 1) ja 1923. aastal 67 artiklit (vaata joonis 3). Antud peatükk analüüsib Eesti *de iure* tunnustamisega kaasnenud kuvandit ja tunnustamise saavutamise põhjuseid ja poliitilisi arenguid, mis Ameerika Ühendriikides esile kerkisid.

2.1 Eesti Vabariigi *de iure* tunnustamise saavutamise eellugu

8. jaanuaril 1918. aastal esitas USA president Woodrow Wilson Kongressile nn 14 punkti, millest Eesti jaoks oli üks tähtsamaid rahvaste enesemääramisõiguse printsiip. Reaalsuses ei olnud antud rahukõne suunatud Eestile ja Eesti poliitikale ning Ameerika Ühendriigid jäid toetama hoopis Venemaa terviklikkuse printsiipi, milles on hiljem rõhutatud ka Wilsoni ning riigisekretäri Robert Lansingi väheseid teadmisi antud regiooni kohta. Professor Olav Arensi, kes on uurinud aastatel 1918 kuni 1920 Ameerika Ühendriikide mõju Eesti ning teiste Balti riikide tekkimisele, arvamuse kohaselt esines Woodrow Wilsoni kõnes küll viiteid rahvaste enesemääramisest, kuid kui põhimõttest tegelikult kõneleda ei saa.⁵¹ 1917. aastal loodi Wilsoni poolt uurimisgrupp The Inquiry, mille ülesandeks oli uurida regioonide etnilisi, ajaloolisi, majanduslike ja poliitilisi aspekte rahuläbirääkimistel käsitletud riikide kohta.⁵² 1918. aasta oktoobris koostati kahe The Inquiry liikme Frank Cobb ja Walter Lippmani poolt selgitav märgukiri Wilsoni 14 punktile, mida laiemale avalikkusele ei tutvustatud. Teadaolevat oli Wilson eelneva märgukirjaga tutvunud, kus rõhutati *de facto* riikide tunnustamise vajadust rahukonverentsil (sh ka Eesti), kuid siiski jäänud Venemaa ühtsuse pooldajaks.⁵³

Eesti eesmärgi, *de iure* tunnustamise saavutamise tarbeks moodustas Jaan Poska delegatsiooni Pariisi rahukonverentsile, kuhu kuulusid Ants Piip, Karl Robert

⁵¹ Arens, O. Lk. 61–63.

⁵² National archives and Records Administration. <https://www.archives.gov/research/foreign-policy/related-records/rg-256> koduleheküljel. Viimati külastatud: 04.04.2022.

⁵³ Arens, O. Lk. 64–65.

Pusta, Mihkel Martna, Jaan Tõnisson, Eduard Virgo, Nikolai Kõstner ja Joakim Puhk ning neile anti õigus otsustada konverentsil tekkinud küsimuste üle.⁵⁴

1919.–1920. aastatel Pariisi rahukonverentsi toimumise perioodil on räägitud Eesti esindajate murest, et Ameerika Ühendriikide arvamusele Eesti Vabariigi iseseisvumise küsimustes ei saada ühtset vastust. Ameerika Ühendriikide president ja USA välisministri riigisekretär olevat küll kinnitanud nii presidendi kui ka riigisekretäri sümpaatiat Eesti vastu, kuid enne rahukongressi otsust ei olnud võimalik Eesti esindajatega ametlikult kohtuda ning nii toimuski kohtumine 10. mail kokkuleppel, et avalikkust sellest ei informeerita. Kohtumine palju vastuseid ei toonud, vaid lubati küsimusega edasi tegeleda. Kõikide Balti riikide *de iure* tunnustamise taotlemise küsimuste arutamiseks loodi Balti komisjon, kuhu kuulusid Suurbritannia, Itaalia, Prantsusmaa, Jaapani ja USA esindajad.⁵⁵ Pariisi rahukonverentsil oli president Wilsonil kaasas üsna suur delegatsioon erinevate valdkondade jaoks ning Ameerika-Balti küsimuse eksperdiksi oli Samuel Morsion, kellest sai hilisem Harvardi ülikooli ajaloo professor.⁵⁶

Esimene istung toimus 16. mail, mis sisaldas Briti diplomaadi ning komisjoni esimehe Esme Howardi kirjeldusi Balti riikide keerulisest olukorrast. Keskendudes Eesti olukorrale, koostati Howardi poolt Eesti tuleviku käsitlev dokument, milles on välja toodud mõiste “Eesti iseseisvus”, kuid mis antud kontekstis oli kaheldav. Dokumendis ei piiratud mitte ainult majanduslike õiguste omandamisega, vaid Eesti esindajana nähti Venemaa diplomaatiat ning õigus jäeti ainult konsulaarsete esinduste säilimisele, lisaks anti ka Venemaale sõjalaevastiku baaside omamise õigus sadamates.⁵⁷ Ameerika Ühendriikidelt *de iure* tunnustus saavutati 28. juulil 1922. aastal. Professor Arens on leidnud, et arvestades ligikaudu kaheaastast perioodi, mille järel tunnustati Balti riike, siis võib näha selles Woodrow Wilsoni isiklike vaateid, mitte Ameerika Ühendriikide

⁵⁴ Pilve, Eli. Jaan Poska koos Maanõukoguga Eesti Vabariiki loomas. // Jaan Poska oma aja ja meie ajas. Artikleid ja mälestusi. Toimet. Küllö Arjakas. Tallinn: Tallinna Raamaturüükikoda, 2010. Lk. 287.

⁵⁵ Arumäe, Heino. Jaan Poska tee Tartu rahuläbirääkimisteni. // Jaan Poska oma ja meie ajas. Artikleid ja mälestusi. Toimet. Küllö Arkjas. Tallinn: Tallinna Raamaturüükikoda, 2010. Lk. 371.

⁵⁶ Arens, O. Lk. 64.

⁵⁷ Arumäe, H. Lk. 371–372

üldiseid vaateid.⁵⁸ Ameerika Ühendriikide poolt *de iure* tunnustamise saavutamise erinevaid aspekte kuvandi kujunemisel on analüüsitud järgmises peatükis.

2.2 Tunnustuse saavutamine

Enne *de iure* tunnustuse saavutamist kirjutati Balti riikidest USA perioodikas üsna vähe ning üks põhjus, miks paljud USA ajalehed ei avaldanud Balti riikidega seotud artikleid, peitus Nikolai Köstneri⁵⁹ sõnul Georgi Bahmetjevi isikus ning seisukohavõttudes. Bahmetjev oli Vene esindaja USA-s ning omas Riigidepartemangus väga häid sidemeid. Ta oli tunnustamise vastu, kuid alates 1922. aastast saab tema seisukohtades täheldada teatud leebumist: “Baltiriike võib kuni seadusliku korra taastamiseni Venemaal ajutiselt tunnustada”.⁶⁰ Bahmetjevi tegevusele viitab ka The World artikkel:

„Välisministeeriumil on teooria, mis põhjustel Baltiriike varem ei tunnustanud – nimelt eksisteeris „Tõeline Venemaa” koos bolševikest diktaatorite ja nende kuulekate talupoegadega. Välisministeeriumi hinnangul polnud “Päris Venemaa” de facto valitsus Moskvast, vaid Vene valitsus paigutatud Pariisi, Londonisse, Rooma ja Washingtoni. “Tõelise Venemaa” saadik oli Bahmetejev (Bakhmeteff), kes hiljuti astus ametipostilt tagasi.”⁶¹

Oma roll *de iure* tunnustamise saavutamisel oli New Yorgist pärit advokaadil ning Kongressi liikmel Walter Marion Chandleri töö. ⁶² Chandlerile maksti 5000 dollarit honorari lootuses, et tema suudab Eesti (sealhulgas Läti ja Leedu) *de iure* saavutamise protsessi Ameerika Ühendriikide valitsuse juures kiirendada. ⁶³ Lisaks ei jäänud USA perioodikas märkamata veel üks diplomaatia liik – 1921. aastal kulutati Nikolai Köstneri poolt 290 dollarit poolt pudelitele, mis pidid olema kõige kindlam tee

⁵⁸ Arens, O. Lk. 67.

⁵⁹ Eesti poolt määratud konsulaaragent Ameerika Ühendriikides, diplomaatiliselt viisat Washingtoni poolt talle ei väljastatud.

⁶⁰ Medijainen, E. Saadiku saatus. Lk. 249–250.

⁶¹ „What the papers say“. The World. KMAR. V. Aj. Lõ1, 1922.

⁶² Medijainen, E. Saadiku saatus. Lk. 253–254.; Massimeedia teoreetilises peatükis mainiti eelnevalt Balti riikide poolt lobitööna konkreetselt „Washington Postile” makstud 600 dollarit, eesmärgiga läbi viia vajalik intervjuu, mille jaoks oli Chandler isiklikult seotud.

⁶³ Arumäe, H. Lk. 317.

Washingtoni ja New Yorki inimeste heakskiidu suunas. ⁶⁴1922. aasta septembris ilmub ajalehelõigendite põhjal vähemalt kaheksas väljaandes artikkel:

„Äsja tunnustatud Eesti, Läti ja Leedu diplomaatilisi esindajaid ei oota Washingtonis ainult mitte valitsusametnikud, vaid lisaks ka need, kellele meeldib nende „diplomaatia“. Nelikümmend seitse diplomaati siin linnas naeratavad, kui mõtlevad uute saadikute eesseisvatele katsumustele. Üks põhilistest spordialadest rahvaste pealinnas on – „lähme vaatame suursaadikut „seda või teist“ või minister „tühi koht“. Suursaadikutel polnud selle vastu midagi kuni „diplomaatia pudelist voolas“. Kui veteranid aga mõistsid, et viski on keelatud ja Londoni saatkonna uks maksab 13 dollarit ja džinn üle 15 dollari, lisamata muud „nektarid,“ siis tekkis nõue „diplomaatia järgi“. Alates sellest ajast muutus sinne karjäär ahistatud diplomaatidele õudusunenäoks. Tähtsatele nõudmistele vabanduse leidmiseks tehti isegi ületunde. Diplomaadid on küll kuulekad isikud, aga sellised nõudmised on toonud neile karmi kriitika, kuna „Onu Sami“ poliitika järgi on tegemist „salaviina müüjatega“. Vähehaaval on nad siiski pääsenud ning ahnetel juhuste otsijatel on raskem olukorda ära kasutada. Need targad mehed, kes on juba sama veski läbi käinud, raputavad naeratades pead ja mõtlevad, mis neid uusi saadikuid ees ootab.“⁶⁵

Üheks suurimaks takistuseks peetakse Jaapanis resideeruva Soome saadiku John Ramstedti lekitatud kiri Oskar Kallasele, mis sisaldab Ramstedti ja USA esindaja Charles B. Warreni ⁶⁶ ühe vestluse sisu. USA esindaja seisukoha järgi ei tuleks „päkapikuriigikesi” isegi mitte ajutiselt tunnustada, sest Venemaa taastub ning vajab selleks hetkeks Balti riikide territooriumil olevaid sadamaid.⁶⁷

Medijainen on tähelepanu pööranud Leedu ajaloolase Albert N. Tarulise poolt välja toodud välisleedu kodanikele, kes samuti püüdsid Ameerika Ühendriike veenda Balti riike tunnustama ning juhtisid oma tegevuses tähelepanu edukalt läbi viidud petitsioonile, kuhu oli õnnestunud saada isegi välisasjade komitee liidri, senaator Henry

⁶⁴ Medijainen, E. Saadiku saatus.Lk. 253.

⁶⁵ „Diplomacy of case bane of envoys”. The Brooklyn Citizen. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

⁶⁶ Medijainen, E. Saadiku saatus. Lk. 248.; Charles B. Warreni oli USA saadik Jaapanis.

⁶⁷ Ibid.

Cabot Lodge'i allkiri.⁶⁸ Leedulaste osa tunnustamise protsessis on tunda ka 13. augustil 1922 New Yorki News artikli „Uued Balti riigid” vastukajas, kus autor nimetab end lähemalt tutvustamata lihtsalt „leedulaseks“.

„Teie toimetaja ei tundunud artiklis „Uued Balti riigid” väga sõbralik Ameerika Ühendriikide poolt tunnustatud Leedu, Läti ja Eesti suhtes. Kas Teile ei tundu, et teised väiksed riigid nagu Holland, Belgia, Taani, Šveits ja paljud muud riigid „süüakse ära”. Tundub, nagu ainult Balti riikidel on ära söömise oht, kuigi Leedu territoorium on peaaegu sama suur kui Rootsi. Minu jaoks on müsteeriumiks see, mis muudab Teid Balti riikide suhtes nii ebasõbralikuks. Kõik teised Ameerika ajalehed soovisid Balti riikidele edu ning ei pidanud vajalikuks neid hoiatada selliste riikide eest nagu Venemaa ja Saksamaa. Ameerika Ühendriigid teavad, mis on Balti riikidele hea ning ei oleks neid muidu tunnustanud, loodan, et ka Teie hakkate ka nende sõpradeks, nagu peaksid seda tegema kõik ameeriklased.”⁶⁹

Kõige tõenäolisemalt tekitas vastukaja 3. augustil New York City Illustrated Newsi all ilmunud artikkel pealkirjaga „Balti riigid”, kus võrreldakse Balti riike Carroll Lewis luuletusega „The Walrus and the Carpenter”⁷⁰: „Meil on eriline kiindumus noorte vabariikide suhtes ja me soovime neile head, kuid kõik need kolm meenutavad meile austreid Walrus ja Carpenteri luuletusest. Me kardame, et nad süüakse ära.”⁷¹

Pärast tunnustamise saavutamist 28. juulil 1922. aastal ilmuvad eelkõige väiksemaid artikleid, kus antakse teada Balti riikide tunnustamisest, muudetud pealkirja või vähesel määral sõnastusega „Balti riikide õhtusöök tunnustamise tähistamiseks“, mille sisuks on õhtusöögi korraldamise koht ja külalised.⁷² Samuti teavitatakse Fred W. B Colemani Ameerika Ühendriikide esindajaks määramist Balti riikides, mille kohta ilmub vähemalt 31 artiklit. (vaata joonis 2) Washington Post nimelises ajalehes ilmub 1922. aasta 29. juulil artikkel pealkirjaga „Uued Balti riigid“

⁶⁸ Ibid. Lk. 250.

⁶⁹ „The Baltic States “. New York Illustrated News. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

⁷⁰ Carroll, Lewis. „The Walrus and the Carpenter”. <https://www.poetryfoundation.org/poems/43914/the-walrus-and-the-carpenter-56d222cbc80a9> Viimati külastatud: 03.03.2022.

⁷¹ „The New Baltic States”. New York News. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

⁷² „Baltic dinner to mark recognition “. New York Herald. KMAR. V.Aj. Lõ 1, 1922.

„Otsus tunnustada de iure Eestit, Lätit ja Leedut Ameerika Ühendriikide poolt on nende riikide jaoks üks tähtsamaid sündmuseid nii poliitiliselt kui ka ajalooliselt. Tegemist on märgilise sammuga täieõigusliku iseseisvumiseni ja teiste rahvastega ühinemiseni. Eestlased, lätlased ja leedulased on Venemaa inimestest väga intelligentne osa. Sadamate olemasolud ja kaubandus lõi välismaaga otsese kontakti, mis arendas nende intelligentsust ja muutis hariduse taseme paremaks kui keskmisel Venemaa talupojal.“⁷³

De iure tunnustuse saavutamisel ei jää küsimused ajastuse ja põhjuste kohta Ameerika perioodikas esitamata. 1922. aasta augustis ilmub The Literary Digest nimelises ajakirjas, kus analüüsitakse erinevate artiklite põhjal maailmas toimuvaid sündmusi. Artikkel pealkirjaga „Meie kummardus Balti kolmikutele” viidatakse taas Wilsoni poliitikale ning spekulereeritakse, miks nüüd langetati otsustati riike siiski tunnustada:

„Meie valitsus on seda põhjendanud teiste võimude taolise käitumise. See on küll hea põhjendus, kuid ei saa jätta spekulereerimata, mis reaalsuses selleni viis“ /.../ „Venemaa ise on Balti riike juba ammu tunnustanud, omab diplomaatilisi suhteid ning lisaks viidatakse Venemaa taatele mitte kunagi enam Balti riike vallutada, seda juhul, kui ajalehe The New York World korrespondent sel teemal ei eksi.“⁷⁴

The Rome Sentinel artiklis lisatakse samal teemal „Ülejäänud kolm riiki said just riigisekretäri Hughesi heakskiidu templi. Eelnevalt olid riigid Vene impeeriumi lahutamatu osa, kuid eraldusid pärast revolutsiooni, sest elanikkond võttis tõsiselt rahvaste enesemääramise printsiipi.“⁷⁵ Charles Evans Hughesi juurde naastakse tagasi: „Kõige vastuolulisem on riigisekretär Hughesi viivitus tunnustamise küsimuses – „eelnevalt on Ameerika poliitikas kuulutatud, et USA ei tohi sekkuda Euroopa asjadesse“. Wilsoni põhimõttest ja selle rakendumisest kirjutab samuti The Standard Union:

„Kõigile teadaolevalt oli üks Wilsoni põhimõtetest rahvaste enesemääramiseõigus. Sõjasegaduses ja selle lõpu jooksul moodustasid kolm Balti riiki valitsused. President Wilson mitte ei jätnud riike ainult hooletusse, vaid keeldus reaalsuses täielikult oma põhimõtte rakendamisest. Praktiliselt ütles ta uute valitsuste

⁷³ „The New Baltic States”. Washington Post. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

⁷⁴ „Our bow to the Baltic States”. The Literary Digest. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

⁷⁵ „Four nations recognized“. The Rome Sentinel. KMAR. V. Aj. Lõ1, 1922

*esindajatele, et mainitud territooriumi elanikud jäävad alluma mõnele tulevasele Venemaa valitsusele, mida Ameerika Ühendriigid võivad pidada sobilikuks tunnustamise saavutamiseks.*⁷⁶

Kusjuures ajal, mil Nõukogude Venemaa oli mitmete riikidega rahulepingud juba alla kirjutanud tegi Nõukogude Venemaa kavala lükke. Nimelt teavitas üks Nõukogude Informatsioonibüroo USA Riigidepartmangu mitteametlikult tegutsenud nõukogude esinduse eesotsas tegutsenud mehi Ludwig C. A. K Martens 1920. aastal USA Kongressi Moskva nõusolekust tunnustada selliseid iseseivaid riike nagu Eesti, Läti, Leedu, Poola, Ukraina ja Kaukaasia.⁷⁷

Ameerika Ühendriikide, Eesti ning Balti riikide omavahelises suhtluses on olulisel kohal 1920. aasta augustis USA riigisekretäri Bainbridge Colby avaldatud noot (Colby noot), millele eelnes sama aasta kevadel ja suvel Ameerika Ühendriikides diplomaatilised arutelud antud valdkonnaga seotud inimeste vahel. Seega sündinud dokumenti võib nimetada 1917.–1922. aastate kokkuvõtteks, millega tunnistati Venemaa terviklikkust, aga samas näiteks tunnistati Soome ja Poola iseseisvumist, lisaks ka viidates Venemaa ja Armeenia tulevasele kokkuleppele, millest lähtuvalt arvestati Armeenia iseseisvumisega. Balti riike aga keelduti tunnustamast ning sellest lähtuvalt on arusaadav tekkinud arutelu USA perioodikas seoses seisukoha muutusega ning *de iure* tunnustamise kasuks otsustamisega.⁷⁸ 9. augustil 1922. aastal The Nation ajakirjas ilmub:

*„Meie Välisministeerium poliitika oli kontrollitud ülevenemaalise pagulaste rühmituse poolt, kes vankumatult nõudsid territoriaalsete muutuste sanktsioneerimise ootamisega kuni Venemaal taastatakse antibolševistlik valitsus. Erandid tehti Poola ja Soome puhul, mis on nõukogudevastase agitatsiooni kindlad keskused. Baltiriikide keeldumisel vastati omapärase aruteluga – nimelt ei ole Eesti ja Läti suurus proportsionaalne tähtsusega Venemaale, kuna tegemist on „aknaga“ läänemaailma. Nüüdsest võib loota Välisministeeriumi väljumist ummikseisust, millese on viinud keeldumine tegeleda Venemaa tegelikusega.*⁷⁹

⁷⁶ „Justice to Baltic States”. The Standard Union. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

⁷⁷ Medijainen, E. Ameerika Ühendriikide *de iure* tunnustus Balti riikidele 1922. aastal. Lk. 134.

⁷⁸ Ibid. Lk. 136.

⁷⁹ The Nation. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

USA erimeelsuste ning ebakindlusele tunnustamise küsimuses rõhutas ka Venemaa hiljem, 1939.-40. aastatel Balti riike annekteerides ning Medijaineni uurimuste kohaselt üritas Nõukogude diplomaatia viidata, et *de iure* tunnustusega Balti riikidele tunnustati USA poolt Venemaa territoriaalse terviklikkuse põhimõtet. Arvestamata, et sama põhimõtte kõrvalt viidati Eesti, Läti ja Leedu puhul elanikkonna ühtsusele, ajaloolisusele ning terviklikkusele ning Venemaa terviklikkuse tunnustamine ei olnud võrdne nõukogude võimu aktsepteerimisega.⁸⁰

The Literary Digest ajakirjas tekib vastureaktsioon The New York Worldis⁸¹ ilmunud artiklile, kus võimaliku tunnustamise põhjendusena nähakse Venemaa majanduse probleemidele ebaõnnestunud lahenduse leidmine:

„Ametnikud keeldusid vastamast, kas Genua ja Haagi Konverentsidel toimunud läbirääkimistel ebaõnnestunud lahenduse leidmine, Venemaa majanduslike probleemidele, võis olla põhjuseks, miks toimus nende riikide tunnustamine”⁸²

Kuigi Genua ja Haagi Konverentsile USA poolt ametliku delegatsiooni ei saadetud (osales ainult vaatlejana USA suursaadik Itaalias), ei suudetud omavahel Euroopa kesksetele probleemidele lahendusi leida. Genua konverentsil sõlmiti Saksamaa ja Venemaa vahel Rapallo leping, mille üle olevat väidetavalt Inglismaa ja Prantsusmaa tundnud mingil määral kadedust.⁸³

Medijainen on osutanud tähelepanu, et sarnase lepingu sõlmises võis USA tunnetada vähesel määral konsensusele jõudmise potentsiaali. Venemaa kui ka Balti riikide poolt, eriti võlgade teema aktuaalsuse kadumise lootuses⁸⁴, mida reaalsuses ei juhtunud ning mis võis tinglikult Balti riikide puhul hoopis mängida rolli *de iure* tunnustamise saavutamisel. Konkreetseks võlgade temaatika võimalikuks raugemise sündmuseks peeti Balti riikide ja Venemaa vahel planeeritavat desarmeerimisalast konverentsi, mis reaalsuses leidis aset detsembris. Hoolimata juba saavutatud USA tunnustusest kajastati seda hiljem Ameerika Ühendriikide perioodikas 146

⁸⁰ Medijainen, E. Amerika Ühendriikide *de iure* tunnustus Balti riikidele 1922. aastal – väärtuspõhine otsus või majanduslik kalkulatsioon? Lk. 127.

⁸¹ „What the papers say “. The New York World. KMAR.V. Aj. Lõ 1, 1922.

⁸² „Our bow to the Baltic States”. The Literary Digest. KMAR. V.Aj. Lõ 1, 1922.

⁸³ Medijainen, E. Amerika Ühendriikide *de iure* tunnustus Balti riikidele 1922. aastal. Lk. 148.

⁸⁴ Ibid. Lk. 147-148.

ajalehelõigendi näol (vaata joonis 2). Ajalehelõigendite põhjal ilmub esimene desarmeerimisteemaline artikkel 4. augustil 1922. aastal väljaandes The Chicago Post:

„Maarelvastuse puhul on tegemist keerulise olukorraga – juhul, kui Poola, Eesti, Läti, Leedu ja Soome riike oleks võimalik ümber veenda Venemaaga desarmeerimise küsimust uuesti arutama, siis oleks algus tehtud.“⁸⁵

1922. aastal 8. augustil The Star-Gazette väljaandes mainitakse Balti riikide koostööd: *„Üks rahustavamaid asju kolme väikese Balti vabariigi juures on lühikese ajaga mõistetud koostöö tähtsus. Algselt tegid Eesti, Läti ja Leedu sama vea, mida võib nimetada sõjast saadik Vana-Maailma needuseks. Sarnaselt kesk- ja lõuna-euroopa väikeriikidele tundsid nad uut natsionalismi liiga intensiivselt ja rõhutasid oma eraldatust. Ebamõistlike kaubandus- ja suhtlustõkete tekitamine on olnud Euroopa majandusliku poliitilise ülesehitamise juures peamine takistus. Erinevalt Balkani riikidest tajusid Balti riigid kiiresti, et taoline poliitika tõkestab nende arengut. Muutes oma kaubanduslikke ja muid piiranguid töötavad nad omavahel ühiste eesmärkide nimel senitundmatul määral.“⁸⁶*

Balti riikide liitude loomise puhul arutati erinevaid variante, kuid Vilniuse tüli pärssis Poola ja Leedu koostööd. 1922. aastal jõudsid Eesti, Läti, Soome ja Poola väliministrid üksmeelele liidu loomisel, kuid Soome parlamendi poolt tekkis vastuseis. 1923. aastal jõuti Eesti ja Läti kaitseliidu loomiseni, kavandatud tolliliiduni ei jõutud⁸⁷, antud sõprussidemeid kajastatakse 1923. aastal vähemalt 4 artikliga.

21. august 1922. aastal ilmub väljaandes New York Evening Journal artikkel pealkirjaga „Balti riigid kutsuti relvastumise läbirääkimistele“. Edastatakse teadaanne, et Nõukogude Venemaa kutsub Balti riigid 5. septembril Moskvasse konverentsile desarmeerimise arutamiseks, lisatakse: *„Samasuguse palve saatis Nõukogude Liit Balti riikidele ka juunis, kuid sellest ei tulnud midagi välja.“⁸⁸*

8. novembril kirjutab Boston Evening Transcript artikli pealkirjaga „Venemaa rivaalide relvakonverents“: *„Poola, Soome, Liivimaa (Livionia) ja Eesti said*

⁸⁵ „The first move“. The Chicago Post. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

⁸⁶ „Sensible nationalism“. The Star-Gazette. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

⁸⁷ Kasekamp, Andres. Balti riikide ajalugu. Tallinn: Varrak, 2011. Lk. 152.

⁸⁸ „Baltic powers invited to soviet arms parley“. New York Evening Journal. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

*Venemaalt ametlikud kutsed osaleda suurel "desarmeerimis-alasel konverentsil" Moskvas. Mitte niivõrd „armastus penni vastu“ ei ole pannud nõukogude vägesid Washingtoni konverentsi jäljendama, kui nende soov astuda vastu Balti riikide ja Poola vahelise liidu loomisele, mida bolševistid peavad suureks ohuks. Nõukogude võim on juba mõnda aega murelikult jälginud poolakate innukust luua Venemaa pärilusriikidest koosneva Väikse Entente sarnast rühmitust. Bolševistid loodavad vähendada riikide võimu desarmeerimisega.*⁸⁹

25. novembril ilmub The Courier-Journalis artikkel, mis kirjeldab Venemaa olukorda maailmas ning peatatakse Balti riikidel:

*„Kuigi Venemaal on loodud viis niinimetatud „iseseisvat vabariiki“, ulatub Moskva käsi nendeni ja valitseb vastavalt oma tahtele, kui ta nii otsustab. Antud on vaid iseseisvuse vari: võimu sisu säilib Moskvas.*⁹⁰

Nagu eelnevalt mainitud, sai desarmeerimisalane konverents alguse detsembris, mil ilmub teadeanne New York Herald ajalehes pealkirjaga „Kavandatakse vähendatud armeesid ja Balti rahu“: „Täna avati ametlik desarmeerimisalane konverents, mis on läbi aegade olulisem kohtumine Venemaa suhete parandamiseks naaberriikidega. Lisaks Venemaa ja piiririikide armeede vähendamisele, tuleb kõnelustele ka neutraliseerimine ja piiride määramine. Kohale on saabunud Poola, Soome, Eesti, Läti ja Leedu delegaadid. Kõik loodavad, et konverents toob eduka tulemuse.“⁹¹

8. detsember 1922. aastal kirjutab väljaanne The New York World „Venemaa on valmis sõjaväge kärpima“, kus lisaks Venemaa lubadustele kärpida armee 200,000 mehele, kajastatakse ka Eesti delegaadi Sillama sõnad; „Sõjalisest desarmeerimisest ei piisa, poliitiline desarmeerimine on sama oluline.“⁹²

9. detsember avaldatakse väljaande The Washington Herald poolt artikkel, mis on tsiteeritud kommunistlikust ajalehest Pravda, pealkirjaga „Venemaa konverentsi ähvardab läbikukkumine“: „Konverents võib ebaõnnestuda, kuna osad piiririigi

⁸⁹ „Russia rival arms conference“. Boston Evening Transcript. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

⁹⁰ „Soviet Russia to date“. The (Louisville) Courier-Journal. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

⁹¹ „Reduced armies and Baltic peace planned“. New York Herald. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

⁹² „Russia would cut army to a fourth“. The New York World. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

delegaadid keeldusid arutama konverentsi esimehe Maxim Litvinoff ettepanekuid desarmeerimisest ja läbirääkimiste kokkulepetest.“⁹³

12. detsembril kirjutab The Sun artikkel „Balti desarmeerimine läheneb kriisile,“ „Poolakad, lätlased, eestlased ja teised riigid tegid Venemaale ettepaneku enne desarmeerimist sõlmida mittekallaletungileping.“⁹⁴

13. detsembril kirjutab The San Francisco Evening Bulletin artikli pealkirjaga „Moskva desarmeerisalane konverents lagunes“, „delegaadid kukkusid läbi enne relvade piiramise arutlemist sõlmida mittekallaletungileping. Konverentsi lõpustseene ilmestasid kõikide delegatsioonide soov elada rahu oma naabritega.“⁹⁵

20. detsembril ilmub väljaandes The Journal of Commerce artikkel „Baltikum võidakse sulgeda kõikidele võõrastele sõjalaevadele:“ „Venemaa Nõukogude valitsus üritab saavutada poolehoidu Balti mere sulgemiseks kõikidele sõjalaevadele, väljaarvatud Baltikumi rannajoonel asuvatele riikidele. Väidetavalt on Venemaa pöördunud Taani valitsuse poole, et kutsuda kokku asjast huvitatud riikide konverents.“⁹⁶Balti mere küsimus oli aktuaalne juba 1922. aasta veebruaris, nimelt olid Balti riigid hoiatanud tõstatada mere neutraliseerimise küsimuse, mis võis samuti olla mõjutajaks USA otsusele riikide tõsiselt võtmise suunas.⁹⁷Järgneval päeval ilmub ajalehes New York Herald artikkel „Taani eitab Baltikumi sulgemist sõjalaevadele“, milles Taani eitab Venemaaga sel teemal suhtlemist.⁹⁸

De iure tunnustamise saavutamise käsitletud artiklite puhul võib hinnata kuvandit positiivseks, kuna enamus artikleid kajastab Eestit, Lätit ja Leedut väikeste, aga tublide riikidena. Mõnel määral oli tunda pigem isegi kahtlusi USA valitsuse varasematel otsustel. Noorte Balti riikide nõrkuse üle spekulatsioonid on Eesti jaoks pigem positiivse kuvandi looja, kuna see juhtis tähelepanu Venemaa võimalikule käitumisele ja Balti riikide tulevikule. Desarmeerimise-alane konverents oli Eesti ning

⁹³ „Failure threatens Russian conference“. The Washington Herald. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

⁹⁴ „Baltic disarmament parley nearing crisis“. Sun Pittsburgh. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

⁹⁵ „Moscow parley on disarming breaks down“. The San Francisco Evening Bulletin. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

⁹⁶ „Would close the Baltic to all alien warships“. The Journal of Commerce. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

⁹⁷ Medijainen, E. Saadiku saatus. Lk. 253.

⁹⁸ „Denies plan to close Baltic to warships“. New York Herald. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

kogu maailma huviorbiidis tähtsal kohal, mida tõestas ka ajalehelõigendite arvukus. Ilmunud ajalehelõigendite põhjal jäi Eestist neutraalne kuvand, kuna huviorbiit oli pigem suunatud konverentsi õnnestumisele jätkuva rahu kestmisel. Mõne artikli puhul võis tunnetada ka negatiivset käsitlemist, näiteks riikide omavahelise koostöö suhetes, kuid samas võis leida sel teemal ka positiivset suhtumist. Kokkuvõttes võib kajastatud artiklite põhjal Eesti kuvandi hinnata positiivseks.

2.3 Võlgade küsimus

Võlgadest ilmub 1922. aastal Ameerika perioodikas ajalehelõigendite põhjal 6 (vaata joonis 2) artiklit ning järgneval aastal samuti 6 artiklit. Eero Medijainen on toonud USA tunnustamise *de iure* saavutamise küsimuses huvitatava vastusevõimalusena hoopis majandusliku aspekti, ning eriti Balti riikide võlad.⁹⁹ Siinkohal on oluline esmalt valgustada Eesti võlgade tekkimise tausta: tihti kutsutakse neid sõjavõlgadeks, teadvustamata, et võlad tekkisid tegelikult pärast sõda ning neid kandev iseloomustaja pärineb äritehingute sõnavarast.¹⁰⁰

Alguses loetakse 1917. aasta lõppu ning 1918. aasta esimest kuud, mil Ameerika Ühendriikide poolt langetati otsus, et Venemaa Balti provintsidele saadetakse abi, mis realiseerus järgneva aasta kevadel (tegemist oli nn Hooveri toiduabiga).¹⁰¹ Tolleaegse ARA¹⁰² programmidirektori ning hilisema Ameerika Ühendriikide presidendi Herbert Clark Hooveri näol on tegemist ühe esimese ameeriklasega, kes olevat Pariisi rahukonverentsil teinud Balti riikide nimel lobitööd¹⁰³ ning 1924. aastal saadeti Herbert Hooverile ametlik tänukiri osutatud teenete eest seoses ARA poolt seotud abiga.¹⁰⁴

1919. aasta mais pöördusid ameeriklased Eesti esinduse ehk rahusaatkonna liikmeskonna poole, küll mitte veel ametlikult, et pakkuda ostmiseks Ameerika kaupu,

⁹⁹ Medijainen, E. Amerika Ühendriikide *de iure* tunnustus Balti riikidele 1922. aastal. Lk.125.

¹⁰⁰ Ibid. Lk. 143.

¹⁰¹ Ibid. Lk. 141.

¹⁰² American Relief Administration ehk Ameerika Abiandmise Administratsioon

¹⁰³ Ameerika Ühendriikide Suursaatkonna kodulehekülj. Herbert Hoover Comes To Tallinn. <https://ee.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/207/Herbert-Hoover-Comes-to-Tallinn.pdf> Viimati külastatud: 30.03.2022

¹⁰⁴ Loit, A. Lk. 76.

mille näol oli tegemist Ameerika Ühendriikide armee varustusega ja mille tagasisaatmine ei oleks ära tasunud. Eelnev jäeti muidugi mainimata ning ülejääke reklaamiti kui „väga erinevaid kaupu väga hea hinnaga“.¹⁰⁵ Kuna armee poolt loodud Likvideerimiskomisjonil (*Liquidation Commission*) puudus võimalus jääda tegelema kaupade vahendamise, siis maksis selle sõjaväele Kongressi poolt eraldatud rahadega kinni hoopis ARA, kelle ülesandeks Euroopas kaupade jagamine nüüd jäänud oli.¹⁰⁶

Eesti polnud selleks hetkeks veel Ameerika Ühendriikide poolt *de iure* tunnustust saavutanud, mistõttu ei saanud ei Eesti kui riigiga ega ka Pariisis paikneva mitteametliku saatkonnaga tehinguid sõlmida. Lahendusena loodi osaühing nimega Revalis, mille nimetus oli teadlikult valitud Eestiga sarnane. Lepingu kaks poolt moodustasid Revalise esindajatena Rein Eliaser (kes vahetati hiljem Alfred Sinso vastu), Aleksander Puhk ja ärimees-vahendaja Max Rabino, teise poole moodustasid valitsuse esindajad Nikolai Köster ning Jaan Poska. Revalisse kuuluvatel isikutel oli luba valitsuse nimel läbi viia erinevaid tehinguid Ameerika Ühendriikidega ja algse plaani kohaselt pidi Revalis ostma kaubad, seejärel need valitsusele müüma ning valitsus omakorda Eestisse transportima ja müüki panema.¹⁰⁷

1920. aastate alguse Eesti ajakirjanduses leidsid mitmeid kordi antud kaupadega tekkinud probleemid kajastamist, kusjuures põhiliseks süüdlaseks loeti marga kursi langust, rahva madalat ostujõudu ja suure osa kaupade (u 95%) andmist riigiasutustele. Eestisse saabunud kaupade väärtuseks hinnati pisut rohkem kui 12 miljonit dollarit ning kuna antud summat ei olnud võimalik tagasi maksta, siis sai sellest laen, millele lisandusid ka protsendid. 1922. aasta seisu kohaselt oldi Revalisega seotud kaupade tõttu võlgu 12,2 miljonit ning ARA abist lähtuvalt 2,7 miljonit, mis moodustasid Balti riikidest Ameerika Ühendriikidele suurima võla.¹⁰⁸

21. novembril 1922. aastal ilmub väljaandes The New York Globe artikkel „Esimene praktiline plaan“:

„Lõuna kaubanduskongressil esitletud sõjavõlgade plaani eristab teistest praktilisus, sest üksikasjad on läbimõeldud ning kongress markeerib sõjavõlgade

¹⁰⁵ Medijainen, E. Amerika Ühendriikide *de iure* tunnustus Balti riikidele 1922. aastal. Lk. 141.

¹⁰⁶ Ibid. Lk. 141–142.

¹⁰⁷ Ibid. Lk. 144.

¹⁰⁸ Ibid. Lk. 144–145.

küsimuses edasiminekut. “ Lisatakse ka nimekiri suurimatest võlgnikest, sh Eesti, kelle puhul on ettenähtud tasuda sõjavõlg Artikli lõpunootides jääb kõlama: „*Võlaküsimus on poliitilise agitatsiooni valdkonnast viidud realistikumasse matemaatikasse. Tegemist võib olla intelligentse eelmänguga probleemide käsitlemisel, millest on hetkel maailmas vajaka.*“¹⁰⁹

Revalise tehingule omistati palju negatiivseid aspekte, kuid Medijainen on leidnud, et võla tõttu tundis USA kohustust Balti riike tunnustada: olles huvitatud võlgade tagasi saamisest oleks mittetunnustamine põhimõtteliselt tähendanud, et riiki, kes võlad tagastama peaks, ju pole.¹¹⁰

7. augustil 1922. aastal kajastab New York Herald artikkel pealkirjaga „USA poliitika Baltikumis on punaste suunas,“ kus Poliitika Instituudi Washingtoni diplomaatia ja Nõukogude Venemaa ekspert Dr. Alfred L.P. Dennis selgitab:

„Eesti, Läti ja Leedu puhul mõistsid Ameerika Ühendriigid, et riikide jaoks on küsimus iseseisvuses või bolševismis, lähtuvalt sellest otsustas valitsus loomulikult iseseisvuse poolt. Ameerika Ühendriikidel polnud Balti riikide tunnustamisel muid poliitilisi motiive. Otsus lükati edasi kuni Genua ja Haagi konverentsi lõppemiseni, kus Venemaa küsimus oli esikohal.“¹¹¹

Mõned päevad hiljem kajastatakse The Washington Star väljaandes pealkirjaga „*Sõjavõlgade läbirääkimistes toimuvad edusammud*”.

„Komisjon suhtles ka Eesti, Läti ja Leeduga, kes on nüüd Ameerika Ühendriikide poolt de iure tunnustatud. Varasemalt ei suheldud sel teemal, kuna riigid ei olnud veel tunnustatud.”¹¹²

Võlgade küsimus muutus aktuaalseks 1920. aastal, kui toimusid USA presidendivalimised ning demokraatliku partei kaotuse ning vabariiklaste võiduga võeti võlgade teema üles.¹¹³ 1922. aasta aprill tähistab esimese Maailmasõja Välisvõlgade Komisjoni istungi toimumist rahandusministeeriumis (Treasury Building)

¹⁰⁹ „The first practical plan“. The New York Globe. KMAR. V. Aj, Lõ 1, 1922.

¹¹⁰ Medijainen, E. Amerika Ühendriikide *de iure* tunnustus Balti riikidele 1922. aastal. Lk. 145.

¹¹¹ „U.S policy in Baltic aims at Reds“. New York Herald. KMAR. V.Aj.Lõ 1, 1922.

¹¹² „War Debt parley makes progress“. The Washington Star. KMAR. V .Aj. Lõ 1, 1922.

¹¹³ Medijainen, E. Amerika Ühendriikide *de iure* tunnustus Balti riikidele 1922. aastal. Lk. 139.

Washingtonis, mille tulemusena otsustati välisministeeriumi kaudu teavitada kõiki USA võlgnike.¹¹⁴

Sama aasta oktoobris kirjutab The Boston Evening Transcript võlgadest järgnevalt: „Üks suuremaid võlakoormaid pärineb hädapakkide eest Ameerika Ühendriikidele, mille väärtus ulatub 13 miljonini. Hiljuti hakkasid Eesti ja Ameerika Ühendriikide valitsused pidama läbirääkimisi võla tasumisest.”¹¹⁵

1923. aasta oktoobris artiklis pealkirjaga „Ameerika Ühendriikidele ollakse võlgu 7 miljardit, väljaarvatud Suurbritannia võlg“ tuuakse välja võlgnikud, kes on teinud tõsiseltvõetavaid samme võlgade maksmisel ning riigid, kes erinevatel põhjustel ei anna lootust võlgade tasumiseks. Eraldi viidatakse riikidele, kelle võlgade seis selgub läbirääkimistel. *“Eesti – on viidanud, et loodab lähiajal määrata esindajad, kes osaleks läbirääkimistel komisjoniga.”* Kontrastina võib artiklist välja tuua Leedu, mille puhul märgitakse esindajate määramise ja ettepanekute puudumist.¹¹⁶

Novembris ilmub artikkel „Serbia korraldab sõjavõla tasumist, “Eesti võlast mainitakse: „Läti, nagu ka tema naabrid, Eesti ja Leedu on „põhimõtteliselt“ otsustanud saata võimalikult kiiresti USA-sse komisjoni oma võla rahastamise organiseerimiseks.”¹¹⁷

1923. aasta detsembris ilmub artikkel pealkirjaga „Rumeenia, Inglismaa, Poola, Tšehhoslovakkia ja Soome rahvused suhtuvad võlgadesse tõsiselt, mis Eesti ja veel viie riigi kohta teadvustab: „Kuus riiki on erinevatel põhjustel praktiliselt tähelepanuta jäetud, vähemalt ajutiselt“¹¹⁸

Kogu võlgade ametlike ning mitteametlike läbirääkimiste puhul valis Eesti venitamistaktika, mille eesmärgiks järgida teiste riikide käitumist seoses sõjavõla

¹¹⁴ Ibid. Lk. 148.

¹¹⁵ Boston Evening Transcript. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

¹¹⁶ „7 billions is owed to U.S, exclusive of Britain's Debt “. The Washington Post. KMAR. V. Aj. Lõ 2, 1923.

¹¹⁷ „Serbia arranges to pay war debt“. The Christian Science Monitor. KMAR. V. Aj. Lõ 2, 1923.

¹¹⁸ „Romania, England, Poland, Cuba, Czecho-Slovakia only nations taking U.S debts seriously “. Trenton Sunday times-advertiser. KMAR. V. Aj. Lõ 2, 1923.

tasumisega.¹¹⁹ Läbirääkimised kestsid kokku 3 aastat ning said lõpu 28. oktoobril 1925. aastal Washingtonis Eesti Vabariigi ning Ameerika Ühendriikide omavahelise võlgade fundeerimise kokkuleppele allakirjutamisega.¹²⁰ 1922. aasta detsembri seisuga saadi võlgade summaks 13 830 000 dollarit, kuid sellele lisandusid ka intressid, mis moodustasid võla kogusummast 58,5% seega jäi tasuda Eestil 33 331 140 dollarit. Võla tagasimaksmise ajaperioodiks määrati 62 aastat ning põhivõla tasumine toimus aastas korra, 15. detsembril, intressi tasuti aga kaks korda aastas, 15. detsembril ja 15. juunil. Kuigi rakendati intressisoodustusi ja põhivõlga vähendati, siis pidi Eesti maksma võlga tagasi 2,4 korda suuremas summas, kui see oli 1919. aastal võetud.¹²¹

1923. aasta 29. oktoobril ilmunud *The Independent* artiklis tuuakse välja riikide võlasummad, Eesti puhul on märgitud \$16,788.728.55.

„Võla näol on tegemist suure summaga, kuid loodame siiski Välisvõlgade Komisjoni mõistvale suhtumisele. Kongressi otsuse kohaselt on Komisjonil veel poolteist aastat aega küsimusega tegeleda. Soovitav oleks, et Euroopa saaks oma positsiooni teada juba lähitulevikus. The Independent on kogu aeg ärgitanud võlgade kustutamisel (sh ka sõjale järgnenud laenatud summad). Euroopa taastamise protsessi kiirendamisel oleks võlgade kustutamine parim lahendus. Võlgade kustutamine paistab olevat siiski välistatud – Kongress ja paljud kainelt mõtlevad ameeriklased on selle vastu. Teine parim lahendus oleks üksikute võlgade kiire tasumine.“¹²²

Majandustõusu alguses täitis Eesti Vabariik oma kohustust ning tasus osa võlast, kuid 1930. aastatel kogu maailma tabanud majanduskriis mõjutas ka Eesti maksevõimet ning 1930. aastate teisel poolel võeti teiste riikide võlgnikega (väljaarvatud Soome, kes jätkas võlgade tasumist) sarnane suhtumine, pidades laenu tagasimakse tingimusi ebamõistlikuks ning lähtuvalt sellest ei tehtud enam erilisi pingutusi võla tasumiseks. Asja lahendamisele ei aidanud kaasa ka USA jäik suhtumine, keeldudes laenutingimustes pidama uusi läbirääkimisi ja jäädes kindlaks, et

¹¹⁹ Pihlamägi, M. Eesti 1919. aasta sõjavõlg Ameerika Ühendriikidele ja selle kustutamine. Lk 132–156; 144–145.

¹²⁰ Ibid. Lk. 148.

¹²¹ Ibid. Lk. 149.

¹²² *The Independent*. KMAR. V. Aj. Lõ 2, 1923.

laen tuleb täies mahus tasuda.¹²³

Eesti puhul oli tegemist vaid ühe riigiga väga paljude riikide seas, kes oli Ameerika Ühendriikidele võlgu ning hoolimata võla hilisemast tulevikust, jäi Eesti hoiakust perioodika põhjal 1920ndate alguses võlgade tasumisel positiivne kuvand, milles oli tunda tahet võlgade tasumisega algust teha ning samuti omapoolse initsiatiivi näitamist võlgade läbirääkimistel, sellest lähtuvalt võib Eesti poolt valitud venitamistaktika hinnata edukaks.

2.4 Ameerika Punane Rist Eestis

1922. aastal ilmus tervishoiuteemalisi artikleid 9 ning järgneval aastal 10 artiklit. Eduard Laamani arvamuse kohaselt pani Ameerika Ühendriike Balti riikide tunnustamise koha pealt seisukohta muutma 1921. aastal Venemaad tabanud suur nälg, mille tagajärgede leevendamiseks saatsid ameeriklased oma abi. Venemaale saabunud, seisid ameeriklased silmitsi oma ettekujutlustele täielikult vastanduva riigiga ning selles nähakse ühte põhjust, miks tunnustus ikkagi saavutati. Eriti tugevalt mõjutas nähtu Ameerika Ühendriikide senist arusaama Venemaast.¹²⁴

Seega, enne näljahäda võis Ameerika Ühendriikide poolt välja lugeda suhtumist, milles Venemaal toimuv viidi Ameerikaga sarnastele alustele, ning leiti, et mässavat osa ei tohiks tunnustada,¹²⁵ vaid püüda otsida lahendust föderatsiooni loomises.¹²⁶ Sarnast suhtumist võis kohata ka pärast *de iure* tunnustamise saavutamist, näiteks ilmub väljaandes The Chicago Tribune artikkel:

„Soovime kõikidele riikidele edu, aga optimistlik tulevik on vähetõenäoline, kuna arvatavasti ületab Venemaa taas piire ning võib-olla peaks väikeriigid sarnaselt Ameerika Ühendriikidele föderaalsete uniooni loomist kaaluma.”¹²⁷

¹²³ Pihlamägi, M. Eesti 1919. aasta sõjavõlg Ameerika Ühendriikidele ja selle kustutamine. Lk. 155.

¹²⁴ Laaman, Eduard. Eesti Vabadussõja poliitiline ajalugu. Tallinn: Monokkel, 2007. Lk. 182–183.

¹²⁵ Ibid. Lk. 132–133.

¹²⁶ Laarmann, E. Lk. 182.

¹²⁷ „The new states“. Chicago Tribune. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

Vabadussõja algusega 1918. aasta novembris tekkis Eestil vajadus humanitaarabi järele, millega aitas Eestit eesotsas Ameerika Punane Rist, kuid ka teiste maade Punase Risti organisatsioonid.¹²⁸ Ameerika Punase Risti komisjonile saadetud abi jaotamine toimus üldiselt vastavalt kohapeal olevatele vajadustele, kuid osad abivajajad olid Ameerika Punase Risti Pariisi peakorteri kokkulepetega juba algusest saadik kindlaks määratud. Sinna alla kuulusid Loodearmee, Eesti Punane Rist, Eesti sõjavägi ja ka tsiviilelanikkond, kelle puhul olid lapsed kõrgendatud tähelepanu all.¹²⁹ Oluline on siin märkida, et Loodearmeed toetati materiaalselt lääne liitlasriikide (USA puhul polnud tegelikult tegemist liitlasega¹³⁰) poolt ning seega jäi Punase Risti abi neile pigem tagasihoidlikuks, piirdudes põhiliselt pärast armee taganemist abiga ravimite ja haiglavarustuse näol.¹³¹

Esimene Ameerika Punase Risti abi Eestile sai alguse Ameerika toitlusvoliniku Hooveri poolt saadetud abiga 16. mail 1919. aasta lõpus. Aurik Lake Dancey suunati erinevate toiduainetega esialgse sihtkoha Danzigi asemel hoopis Tallinna, sisaldades 278 tonni konservliha, 1500 tonni nisujahu, 50 tonni suhkrut, 27 tonni riisi, 45 tonni konservpiima, 14 tonni kuivatatud aiavilja jms ning sellele järgnes veel saadetisi.¹³²

Pärast kindral Nikolai Judenitši Loodearmee lüüasaamist 1919. aasta novembris Petrogradi all taganeti Eestisse ning paraku levis sõdurite hulgas ka tüüfus. Eesti valitsus määras sanitaarmetmete eest vastutavaks Ameerika Punase Risti ning vabatahtlikud kapten Henderson, leitnant Clifford, kapten Wilbur F. Howell, leitnant Clifford A. Blanton ja leitnant George W. Winfield asusid epideemiat likvideerima. Abijõududest viimased kaks jäid paraku samuti haigeks ning surid 1920. aasta märtsis.¹³³

¹²⁸ Loit, A. Lk. 70.

¹²⁹ Ibid. Lk. 73.

¹³⁰ Medijainen, E. Amerika Ühendriikide *de iure* tunnustus Balti riikidele 1922. aastal. Lk. 128.

¹³¹ Loit, A. Lk. 73.

¹³² Vilgats, K. Lk. 56.

¹³³ Ibid. Lk. 60, 65.

2.5 Ameerika Punane Rist ja tervishoid USA perioodika põhjal

Ameerika Punase Risti komisjon tegi koostööd mitmete abiorganisatsioonidega ning ka lääneriikide liitlaste kohapeal paiknevate ametlike esindajatega. Humanitaar- ja sanitaarabi puhul tehti koostööd mitmete lääneriikide Punase Ristiga ning järgnevate organisatsioonidega: American Relief Administration, American Food Administration, American Children Relief, All European Child Fund, American Central Committee for Russian Relief (põhiliselt abi Loodearmeele). Sõjalistel ning poliitilistel teemadel kooperaeriti USA välisministeeriumiga ning USA, Briti ja Prantsusmaa sõjaväeesindustega Baltimaades (*Military Missions*).¹³⁴ ARA puhul on välja toodud, et tegemist oli mõnesel määral Ameerika Punase Risti pankuri ja käendajana, kuna nende käsutuses oli rohkem rahalise ressursse, mida oli võimalik keerulistes olukordades kasutada.¹³⁵

1920. aasta 18. märtsil ilmub väljaannetes The New York Times ja Washington Post artikkel sisuga: "Eestis on võimul kaks valitsust. Üks on korrapäraselt moodustatud riigi täitevvõimuorgan ning teine on Ameerika Punase Risti komitee kolonelleitnandi Edward Ryani juhtimisel. Komitee on volitatud võtma kasutusele kõiki meetmeid, olgu poliitilisi või majanduslikke, et teha lõpp riigis möllavale tüüfusele."¹³⁶

Ühe artikli ilmutumise põhjusena võib näha 1920. aasta jaanuaris Ameerika sõjaväeesinduse liikme kolonelleitnant Warwick Greene külaskäik, kus talle jäi silma loodearmeelaste ja eestlaste pingeline vahekord, nii ametlikul kui ka isiklikul suhtlustasandil, millest ta informeeris ka esimest USA erivolniku Balti riikides John C. Gade'i. Järgnevalt olevat Gade esitanud omapoolse versiooni USA välisministeeriumile, sh rõhutanud Eesti võimude isepäisust.¹³⁷

Edward Ryan ei jätnud sellele reageerimata ning ta oli nõus faktiga, et eestlaste ja venelaste vahel esineb pingeid, kuid need on vastastikused. Eesti valitsuse ning koostööpartnerite suhtluse kohalt rõhutas Ryan aga probleemide puudumist, isegi kui

¹³⁴ Loit, A. Lk. 72–73.

¹³⁵ Ibid. Lk. 76.

¹³⁶ Vilgats, K. Lk. 59.

¹³⁷ Loit, A. Lk. 78–79.

olud olid rasked. Ryan ei jätnud mainimata ka materiaalse abi osutamist Judenitši loodearmeele ning näitas üles mõistmist eestlaste pettumusele lääneriikidele suhtes, kes oleks võinud sõjas Nõukogude Venemaaga neid palju rohkem aidata. Edward Ryan jäi endale ning Punase Risti põhimõttele ehk abivajajate aitamisele kindlaks, keeldudes jälgima poliitilisi seisukohti Venemaa suhtes¹³⁸ – lääneliitlaste huvi võidelda enamlaste vastu ning säilitada Venemaa jagamatus.¹³⁹ Eesti Riigiarhiivis asuvate dokumentide põhjal olevat vaidlused Ryani ja valitsuse vahel siiski esinenud.¹⁴⁰

1922. aastal The New York Times ilmuvas artiklis kirjeldab Edward Ryan Balti riikide olukorda pärast *de iure* tunnustamist :

„Võime pideva bolševike „uksele koputamise“ ajal kaubandust stabiliseerida, asutada koole ja taastada tööstust väärrib tunnustust. Kui neil oleks kesk- ja ida-Venemaa venelaste loidus ja venitamine, siis poleks see võimalik olnud. /.../ „Kolme uue Balti riigi tunnustamiseks saatsid Ameerika Ühendriigid hiljuti Riiga esindaja“, kelleks oli Frederick William Backus Coleman, kes töötas baltiriikide ministrina aastatel 1922-1931.

Reaalsuses loeti tõhusamaks koostööpartneriteks Ameerika Punase Ristile just nimelt Eesti võim ja Eesti Punane Rist, mis asustati 1919. aasta veebruaris. Strateegiliste otsuste langetamisel peeti nõu kas mõne ministriga või isegi kogu Vabariigi valitsusega, heaks koostöö näiteks võib tuua tüüfusega võitlemise.¹⁴¹ Edward Ryan oli väidetavalt olnud tüüfusega võitlemisel rahul nii ameeriklastega kui ka eestlastega, kellest eraldi mainis ta Arthur Lossmanni.¹⁴² Edward Ryan kommenteerib hilisemas 1922. aasta intervjuus olukorda: *“Tüüfus levis laialt ning poolnäljas elanikest ei olnud palju vastupanu. Ameerika poolt antud abi oli hindamatu, miski muu poleks olukorda päästnud.”*¹⁴³

Epidemia sai alguse 1919. aasta detsembris ning kujunes ohuks ka tsiviilelanikele. Kiire epidemia tekke tõttu on raske hinnata tüüfusehaigete üldarvu,

¹³⁸ Loit, A. Lk. 79.

¹³⁹ Ibid. Lk. 72.

¹⁴⁰ Vilgats, K. Lk. 59.

¹⁴¹ Ibid. Lk. 72–73.

¹⁴² Ibid. Lk. 76.

¹⁴³ „Baltic States on upgrade”. The New York Times. KMAR. V.Aj. Lõ 1, 1922.

kuid Aleksander Loit on uurinud erinevaid allikaid ning on üldarvuks hinnanud 15 000, millest 13 000 moodustas Narvas paiknevatest inimestest ning muudes Virumaal olevatest asulatest ning Tallinnas hinnati selleks arvuks mõni tuhat.¹⁴⁴ Epideemia lõpufaasiks on loetud 1920. aasta juunit.¹⁴⁵

„1920ndatel algas suur epideemia, lugematud elud kaotati selle epideemia jooksul. Narvas suri nii palju inimesi, kuna oli külm, siis pandi surnukehad ladudesse ning neid oli mõnel juhul nii palju, et täitsid laod kuni räästani. Lisaks suri kaks töötajat ning mitmed neist olid haiged, kuid epideemia saadi kontrolli alla.“¹⁴⁶

31. oktoobril 1922. aastal ilmub artikkel pealkirjaga „*Saint Pauli naine aitab Eestit iseseisvumise saavutamises*”, mis räägib õendusabi eest vastutava 15 kuud Eestis viibinud Margaret McGregori kogemustest Punase Risti, Eesti ja eestlastega. Suurema sissejuhatusega kirjeldab McGregor raskuseid, millega tuli Eestis silmitsi seista:

„Kui alles alustati levendustöödega sõja poolt laastatud maal, siis inimesed ei tulnud algselt hädaabipunktide lähedale, lõpuks osad lapsed tulid ning neile pakuti suppi. Söögi jagamine mõjus esialgu lastevanematele ehmatavalt, arvates, et nende lapsed on mürgitatud. Isegi rahutusteks oli oht.“¹⁴⁷

Abistamine toimus peamiselt Eestis asuvate 49 eriliste lastetervishoiu kontrollkeskuste ehk American Red Cross Child Welfare Stationsi kaudu ning eesmärgiks oligi laste tervisliku seisundi eest hoolitsemine. Statistika kohaselt oli igal lapsel keskmiselt kaks tõsisemat tervisehäiret ning kõige levinumaks oli tuberkuloos.¹⁴⁸ Eesti laste abistamiseks määrati algselt 20 000 dollarit kuus, mis tõsteti üsna peatselt kuni 40 000 dollarini ning lisaks osteti 160 000 dollari väärtuses 1919. aasta pooleks maikuuks toiduaineid.¹⁴⁹

Probleemi lahenduseks pidid õed inimeste seas usaldusväärse tekitamiseks ise suppi sööma ja väidetavalt polnud usalduse võitmine lihtne ülesanne: „*Keegi polnud*

¹⁴⁴ Loit, A. Lk. 74–75.

¹⁴⁵ Ibid. Lk. 75.

¹⁴⁶ „St. Paul woman helped Esthonia in winning its independence”. St. Paul Pioneer Press. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ Loit; A. Lk. 74.

¹⁴⁹ Vilgats, K. Lk. 56.

nende jaoks enne ilma midagi vastu tahtmata teinud ja nad ei suutnud seda mõista. Nad mõtlesid, mida me soovime Eestilt saada. Ikka ja jälle küsiti: „Miks me teeme seda tööd?” See oli nende jaoks tõeline müsteerium.”¹⁵⁰

Üsna suur tähelepanu oli pühendatud emade ning laste heaolule, mille käigus töötati kolmes linnas: Revalis, Dorpatis ja Narvas. Kirjeldatakse tööprotsessi ning taas ilmnevat umbusku: „*Me läksime ükselt uksele, et seletada meie missiooni. Leidsime lapsi, kelle jäsemed olid seotud. Üks kohalikest doktoritest oli seletanud, kuidas see pidavat olema hea, sest laste luud on pehmed.*”¹⁵¹

Kõige efektiivsemaks meetmeks rahva usalduse võitmisel peetakse postreid, mille kujundustöösse kaasati eestlasest kunstnik. Kuigi palju rõhutatakse artiklis eestlaste skeptilisust, tuuakse ka välja, et üldiselt suudeti inimeste arvamust muuta ning nende teadlikkust suurendada.¹⁵²

1922. aasta alguses oli Ameerika Punane Rist valmis oma missiooni Eestis lõpetama, sanitaar- ja tervishoiuolud olid liikunud paremuse suunas. Lahkumise kuuks oli määratud juuni ning enne seda planeeriti korraldada kaks kuud kestvaid kursuseid õdede koolitamiseks, et nad saaksid jätkata hoolekandetööd. Igast maakonna tervishoiuosakonnast paluti saata üks inimene kursustele. Lahkumise järel saatsid Eesti Punase Risti töötajatele tänukirju ning Ameerika ajalehtedes kajastati ameeriklaste tegevust Eestis.¹⁵³ Edward Ryani hilisemas artiklis rõhutati: „*Esimesel kahel aastal koosnes meie missioon ainult meestest, sest oli naissoost abitöötajate jaoks liiga ohtlik. Viimase aasta jooksul on meil olnud nelikümmend kuus naisõde ja abitöötajat, kes on aidanud haiglaste hoolekandetöoga.*”¹⁵⁴

Lõpulausetena jääb kõlama: „*Peale sadu aastaid kannatusi on Eesti lõpuks iseseisev ning St Pauli õde Punase Risti asutuses on aidanud seda iseseisvust saavutada.*”¹⁵⁵ ning „*Kui Punane Rist lõpetas töö, siis töö ikka käib ja kannatamine*

¹⁵⁰ „St.Paul woman helped Esthonia in winning its independence”. St. Paul Pioneer Press.

KMAR. V.Aj. Lõ1, 1922

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Vilgats, K. Lk. 85–86.

¹⁵⁴ „Baltic States on upgrade”. The New York Times. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

¹⁵⁵ „St.Paul woman helped Esthonia in winning its independence Pioneer Press.

jät kub.”¹⁵⁶

1922. aasta septembris ilmub The New York Times väljaandes artikkel pealkirjaga „Y.M.C.A Lätis“: „*Riiast Ameerika Ühendriikidesse lahkumine ei tähenda, et Y.M.C.A* ¹⁵⁷*tegevus on lõppenud. Töö, nagu ka naaberriigis Eestis, on võtnud püsivaid aspekte. Ameerika Y.M.C.A pakutud teenus põgenikele ja vägedele on laienenud noortele poistele ja meestele. Mõlemas riigis on kohalikud nõuandekomiteed, mis võtavad juba märkimisväärse aasta eelarvest ning ootavad aega, millal on võimelised iseseisvalt oma riikliku organisatsiooni toetada. Seniks jäävad Ameerika sekretärid aitama korraldada juhtimist ja koolitamist.*”¹⁵⁸

Vähemalt viies väljaandes ilmub 1923. aasta aprillis artikkel „Parandavad tervist“, kuhu juurde on lisatud ka kõigi kolme riigi esindaja pildid, Eesti puhul oli selleks Kindral Arthur-Aleksander Lossmann (kelle nimi on artiklis kirjutatud „Dossman.“) „*Kolme uue Balti riigi Läti, Leedu ja Eesti juhid on alustanud rahvusvahelist kampaaniat tervise parandamiseks oma riigis. Nad on korraldanud mitmeid konverentse, kus võeti vastu sanitaartingimuste kavad.*”¹⁵⁹

Tervishoiu puhul kirjutatakse samal aastal karskusliikumisest. The Christian Science Monitor nimelises väljaandes ilmub artikkel pealkirjaga „Eesti tegutseb aktiivselt alkoholi vastu”. Artikkel toob välja alkoholi tarbimise kasvu peale Vene võimu langemist, millest lähtuvalt saab täheldada karskusseltside suuremat aktiivsust. Karskusseltsi sõnade kohaselt ei ole Eesti veel üleriigiliseks referendumiks valmis, kuid selle poole püütakse üleriigilise kampaania abil liikuda. Samuti on Riigikogu järgneva aasta plaanides üles lugenud mitmeid mooduseid, kuidas alkoholi tarbimist vähendada: „alkoholi keelustamine noortele inimestele, pühapäevane keeld, kinodes alkoholi keelustamine ning parem teavitustöö koolides.”¹⁶⁰

1922. aastal tasub välja tuua ajalehes New Orleans States ilmuv artikkel „Karskusliikumine kasvab Euroopas,“ mis mainib Balti riikide kohta järgnevat:

KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

¹⁵⁶ Ibid.

¹⁵⁷ The Young Men's Christian Association

¹⁵⁸ „Y. M. C. A in Latvia”. New York Times. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

¹⁵⁹ „Military chiefs of Baltic States work together to promote health”. The Walla Walla Union-Bulletin. KMAR. V. Aj. LÕ 2, 1923.

¹⁶⁰ „Esthonia active against liquour“. Christian Science Monitor. KMAR. V. Aj. Lõ 2, 1923.

*„Eesti, Läti, Leedu on „märjad“ sest nendes maades toodetakse rukist ja kartulit, millest destilleeritakse viina, mis toob palju tulu. Karskusliikumine on Eestis aga juba „jalgadele aetud“.*¹⁶¹

Ameerika Punase Risti poolt osutatud abi oli väga väärtuslik, artiklite koguarv ei olnud ajalehelõigenditel põhjal arvuliselt suur, kuid kuvandi kujundajana võis mängida Ameerika Ühendriikidest pärit inimestelt saadud informatsioon rolli tunnustamise saavutamises ning sellepärast on tegemist väärtusliku infoga. Mõlema artikli puhul on lõpunoot üsna neutraalne. Edward Ryani The New York Times artiklis kirjeldatu puhul võib lugeda kuvandi positiivseks, kuna ta suhtus Eesti arengusse optimistlikult. Margaret McGregor artikli puhul võib tekkinud kuvandis tunnetada pigem negatiivset nooti, kuid selles mängib tõenäoliselt rolli tõdemus, et tegemist on pikemaajalise mälestuse meenutamisega ning tol hetkel oligi Eesti olukord pigem keeruline. Positiivselt mõjus kuvandile Ameerika Punase Risti lõpuperioodil alguse saanud eestlastest õdede koolitamine hoolekande jätkamiseks. Tervishoiu puhul võib tervise liikumiste kajastamist lugeda samuti positiivseks, eriti kaalukaks võib pidada fakti, et kui kirjutati Balti riikidest kui „destilleerija maadest“, siis Eesti puhul mainiti ainsana karskusliikumise olemasolu.

¹⁶¹ „Dry movement gains in Europe“. New Orleans States. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

3. Frank George Carpenter ja tema reisikiri Eestist

1923. aastal ilmus Ameerika Ühendriikide perioodika väljaannetes kaheosaline artikkel Eestist ja eestlaste elust, mis olid kirjutatud 1923. aastal ilmunud Frank George Carpenteri teose „Carpenteri Maailmareiside” („Carpenter’s World Travels”) põhjal. Eesti Kirjandusmuuseumi arhiivi materjalide põhjal ilmus kaheosaline artikkel järgnevatel väljaannetes: The Cincinnati Enquirer, The Illustrated Buffalo Express, The Omaha World-Herald, The Detroit News, The Pittsburgh Post-Gazette, The Wheeling-Intelligencer, The Times-Picayune, The Washington Star, The Dallas Morning News, The Plain Dealer ja The Courier-Journal. Ajalehelõigendite põhjal ilmus enamik väljaannetes esimene osa 2. septembril ning teine osa 9. septembril.

1920ndatel aastatel muutus ühes infrastruktuuri arenemisega reisimine inimestele kättesaadavamaks. Siiski ei olnud Eesti 1920ndatel aastatel populaarne reisimise sihtriik ja näiteks 1926. aastal külastas Eestit 596 Ameerika Ühendriikide kodanikku.¹⁶² Kuna käsitletud artiklid ilmusid mitmetes Ameerika Ühendriikide väljaannetes, mängivad Frank George Carpenteri reisikirjeldused Eesti ning eestlaste kuvandi loomises arvestatavat rolli.

3.1 Reisikirjeldused

Imagoloogia üheks uurimissuunaks on maade ja rahvaste kujutamine reisikirjanduses, mille tüübid eri ajastutel on varieeruvad. Nende hulka kuuluvad nii seletavad ja kirjeldavad tekstid ehk reisijuhid kui ka reisiromaanid.¹⁶³ Lähtuvalt sellest võib reisikirjelduste sisu ulatuda faktilisest dokumentatsioonist fiktiivse poeetilise teekonnani. Osadel juhtudel kaasnevad reisikirjadega illustratsioonid, mis täiendavad teksti ja kujundavad seda, millise pildi lugeja välismaalastest ning võõrastest maadest loob. Kesksel kohal on jutustav kronoloogiliste sündmuste jada, mis esitatakse ühe või mitme reisija poolt kogetu ülestähendamisel.¹⁶⁴ Reisikirja iseloom sõltub suures osas autori individuaalsest valikust informatiivsete ja poeetiliste komponentide vahel.

¹⁶² Statistikaamet. Aegamööda asi kaunis. Tartu: Greif OÜ, 2008. Lk. 53.

¹⁶³ Meier, A. Lk. 446.

¹⁶⁴ Meier, A. Lk. 446.

Lisaks tuleb arvestada sellega, et reisikirjeldused on tihtipeale kirjutatud peale mingi koha külastamist, asudest reaalsusest seega üks samm kaugemal.¹⁶⁵

Imagot iseloomustab see, et tekst evib palju rohkem informatsiooni autori kui külastatud ala kohta. Mida reisija kogeb, kuidas ta seda kogeb ning kuidas ta seda esitab, on lähedalt seotud tema enda kultuurilise taustaga.¹⁶⁶

Reisikirjelduste puhul mängivad lisaks autorile tähtsat rolli ka inimese enda huvid ja nii-öelda filtrid, mida igaüks individuaalselt reisikirjeldusi lugedes kasutab.¹⁶⁷ Eestis ilmunud Päevalehe artiklis rõhutati samuti, et ameeriklaste kirjutiste põhjal on võimalik mõista, mis mõõdupuuga erinevaid aspekte Eesti juures mõõdetakse.¹⁶⁸

3.2 Frank George Carpenter

Frank George Carpenter (1855–1924) oli ameeriklasest korrespondent, kirjanik ning fotograaf. Ta lõpetas Ohio osariigis asuva Woosteri kolledži 1887. aastal, asudes seejärel tööle Cleveland Leader nimelises ajalehes. 1882. aastal sai temast Washington D.C. ajalehe korrespondent, milles hakkas ilmuma korrapäraselt veerg nimega “Carp’s Washington”.¹⁶⁹ Lisaks kirjutas ta Ameerika ajakirjandusühingule ja The New York World’ile.

1888–1889. aastatel toimus Carpenteri esimene reis ümber maailma, mille jooksul saatis ta reisikirju Cosmopolitan Magazine’le ning kaheteistkümnele sündikaatväljaandele.¹⁷⁰ Tema ülesanne oli saata iga nädal üks kiri kaheteistkümnele perioodilisele väljaandele.¹⁷¹ Teadmata jääb, kui palju oli Carpenteri tööandjatel õigust muuta teksti sisu ning ajaline faktor kirjade saatmisest artikli ilmumiseni, kuid Kongressi raamatukogu (Library of Congress) põhjal oli Carpenteri ülesandeks

¹⁶⁵ Meier, A. Lk. 446.

¹⁶⁶ Ibid. Lk. 447–448.

¹⁶⁷ Ibid. Lk. 446.

¹⁶⁸ Kirjutised Eestist Ameerika lehtedes. Päevaleht, nr 272, 12. oktoober, 1923.

¹⁶⁹ Social Networks and Archival Context. Frank George Carpenter biograafia. <https://snaccooperative.org/ark:/99166/w6j12rkm> Viimati külastatud 25.05.2022.

¹⁷⁰ Social Networks and Archival Context. Frank George Carpenter biograafia. <https://snaccooperative.org/ark:/99166/w6j12rkm> Viimati külastatud 25.05.2022.

¹⁷¹ Library of Congress kodulehekül. Frank George Carpenteni portree. (1855–1924). <https://www.loc.gov/item/2004681387/> Viimati külastatud 25.05.2022.

kirjeldada elu nii, nagu tema seda nägi.¹⁷² Tekstide sisu erinevates perioodika väljaannetes ei muudetud, ainsa erinevusena võib tuua välja väiksemad muutused alapealkirjade sõnastuses.

Lisaks kuulus Carpenter National Geographic Society liikmeks ning avaldas mitmeid geograafiaga seotud artikleid ja raamatuid, ühtlasi oli osades nendest kaasautoriks tema tütar Frances Carpenter. Frank George Carpenter suri 1924. aastal Hiinas, viibides oma kolmandal maailmareisil.¹⁷³ Library of Congress¹⁷⁴ arhiivi ja Päevalehe¹⁷⁵ andmetel põhjal külastas Carpenter Baltimaid aastatel 1922–1923.

3.3 Carpenteri Eesti reisikirja põhjal ilmunud artiklid

2. septembril 1923. aastal ilmus eelmainitud ajalehtedes esimene osa artiklist pealkirjaga „Elu eestlaste seas” või näiteks „Kaupade pildid Eesti kaupluste välisseintel“.¹⁷⁶ Reisi jooksul külastatakse artikli esimeses osas Revalit, tutvustatakse selle ajalugu, peatutakse Eesti minevikul ning selgitatakse geograafilist asukohta. Revalisse saabunud Carpenteri poolt antakse positiivne hinnang sadamakompleksile, kuid koheselt tekitab autoris imestust automobiilide puudumine, millest lähtuvalt on ka esimeseks alapealkirjaks „Linn ilma automobiilideta”.¹⁷⁷ Alapealkiri ilmselt väga ei eksi: Eestis oli näiteks 1921. aastal registreeritud 201 mootorsõidukit, millest 110 olid sõiduautod, 34 veoautod ja 57 mootorrattad.¹⁷⁸ Seega, alapealkirjas on viide automobiilide puudumisele mõningane liialdus, mistõttu täpsustab autor hilisemas teemaarenduses, et „*automobiile on suhteliselt vähe*”. Sadamast viib autori hotellini hobuvanker ühes voorimehega, kelle välimus riivas Carpenteri silma, voorimehed meenutanud „*20 aastat tagasi nähtud noormehi Peterburis*” ning autor peatub üsna

¹⁷² Library of Congress kodulehekül. Frank George Carpenti portree. (1855–1924). <https://www.loc.gov/item/2004681387/> Viimati külastatud 25.05.2022.

¹⁷³ Social Networks and Archival Context. Frank George Carpenter biograafia. <https://snaccooperative.org/ark:/99166/w6j12rkm> Viimati külastatud 25.05.2022.

¹⁷⁴ Library of Congress kodulehekül. Frank George Carpenti portree. (1855–1924). <https://www.loc.gov/item/2004681387/> Viimati külastatud 25.05.2022.

¹⁷⁵ Kirjutised Eestist Ameerika lehtedes. Päevaleht, nr 272, 12. oktoober, 1923.

¹⁷⁶ Carpenter, Frank G. „Esthonian Stores show Pictures of Their Wares on Outer Walls“. The Washington Star. KMAR. V.Aj. Lõ 2, 1923.

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ Stastikamet. Aegamööda asi kaunis. Tartu: Greif OÜ, 2008. Lk. 6.

detailiselt nende riietusel.¹⁷⁹ Tänaval kohatud Revali elanikud riietuvad tema jaoks aga samamoodi nagu „Ameerika inimesed riietuvad kodus”.

Päevalehes viidatakse voorimeeste ja sõiduriistade uuendamisevajadusele, kuid samas ilmneb ka mure: „Muidu tehakse sellel moel järeltus, et meie üldse väga vene kultuuri mõju all oleme“, lisades, et „väikesel asjal on vahel suured tagajärjed ja voorimehe kuub võib äkki saatuslikuks saada diplomaatilistes suhetes.”¹⁸⁰

Eesti ja Vene omavaheliste suhete analüüsimine jätkub ka peatükis alapealkirjaga „Nad vihkavad venelasi” Carpenter kirjeldab, kuidas Eestis reisides märkas ta igal pool tõendeid põlgusest, mis on eestlastel venelaste vastu, tuues seejuures üheks näiteks Toompeal oleva Aleksander Nevski katedraali keskkupli, mille kuld vahetati 1920. aastal pärast suurt jaanuaritormi lihtsa katusepleki vastu.¹⁸¹ Nevski kuppelkirik tekitas juba ehitusaastal inimeste seas pahameelt ning Eesti üks esimesi kutselisi arhitekte, Karl Burman, on märkinud, et kiriku silmatorkava asukoha valik toimus tsaariajal sihilikult. Lisaks leiti, et kuldkuplid ei sobi kuidagi Tallinna vana hansalinna arhitektuuriga, võttes eriti arvesse selle asukohta riigikogu hoone vastas.¹⁸²

Carpenter toob kiriku ehitamise eesmärgina välja soovi eestlastes maha suruda vabadusvaim ning liita nad Vene õigeusu kirikuga.¹⁸³ Lisaks näeb ta põlgust venelaste vastu ka Peeter Suure ausambas¹⁸⁴ mis eemaldati 1923. aastal.¹⁸⁵ Samas ühildub Carpenteri kajastus tollaste reaalseste sündmustega, sest Vabadussõja lõppedes hakkasid rahvuslikumalt meelestatud eestlased nõudma Vene võimu sümbolite eemaldamist.

¹⁷⁹ Carpenter, Frank G. „Esthonian Stores show Pictures of Their Wares on Outer Walls“. KMAR. V.Aj. Lõ 2, 1923.

¹⁸⁰ Kirjutised Eestist Ameerika lehtedes. Päevaleht, nr 272, 12. oktoober, 1923.

¹⁸¹ Ulm, Kalmar. Toompea säravad kuldkuplid. <https://arvamus.postimees.ee/131209/kalmar-ulm-toompea-saravad-kuldkuplid> Viimati külastatud: 03.03.2022.

¹⁸² Lääne, Margus. Aleksander Nevski katedraali lugu. *Tuna* 2, 2009. Lk 148–156.

¹⁸³ Carpenter, Frank G. „Esthonian Stores show Pictures of Their Wares on Outer Walls“. KMAR. V.Aj. Lõ 2, 1923.

¹⁸⁴ Ibid.

¹⁸⁵ Eesti kultuurilooline veeb. Peeter Suure ausamba avamine Tallinnas. https://kreutzwald.kirmus.ee/et/lisamaterjalid/ajatelje_materjalid?item_id=596&table=Events Viimati külastatud: 20.02.2022.

Eraldi on toodud välja just needsamad objektid: Peeter Suure ausammas ja Aleksander Nevski katedraal. Linnavolikogule esitatud ettepanekut tol hetkel aga ei rahuldatud.¹⁸⁶

Koos ühe Riigikogu liikmega külastatakse ka Eesti parlamendihoonet, isik kirjeldab erinevaid parteisid ning informeerib Carpenterit ses osas, mitu liiget kuulub Riigikogusse.¹⁸⁷ Päevaleht leiab, et Parlamendi hoone suhtes „*jätkus õige kiitev kirjeldus.*”¹⁸⁸

Eraldi alapeatükk on pühendatud Eesti rahale. Valuuta puhul märgatakse sarnasust Saksamaa ja Soomega. „*Valuuta väärtus on nii madal, et jooksvate kulude katmiseks peaksid kõik taskud raha täis olema.*” Veel rohkem aga häirib teda raha välimus: „*Raha näeb välja nagu tapeet, mis on lõigatud kupüüride suuruseks. Neil on igasugused erinevad pöörased dekoratsioonid. Värvideks on roheline, punane ja kollane ning nende gravüürid on tihti sümboolsed.*”¹⁸⁹

Erilise tähelepanu alla on seatud sajamargaline: „*Ma punastan igakord, kui vaatan sajamargalist. Esiküljel on kaks paljast figuuri, mees ja naine, mõlemad sama paljad, kui olid Aadam ja Eeva enne õuna söömist ja viigilehtede omandamist. Tagaküljel on täielikult rietatud tüdruk, kes istub voki taga ning on võimalik, et ta ketrab lõnga teiselpool asuvate Aadama ja Eeva riiete jaoks.*”¹⁹⁰

Päevaleht asetab sellise reaktsiooni kujunemise süü Ameerika kõlblusorganisatsioonidele ning vastulausest võib välja lugeda väikese ironianoodi: „*Välise moraali suhtes on ameeriklased väga kurjad, tõesti väga kahju on, et meie rahad nende ilu ja kõlblustundele niisuguse lopsu annavad, et nad ikka punastama peavad, kui tegemist tuleb teha Eesti rahadega, kus peal on Aadam ja Eeva, kel pole varjuks mitte viigilehtegi.*”¹⁹¹

¹⁸⁶ Erelt, Pekka. Pronks – Peetri vaevaline lahkumine. <http://ekspress.delfi.ee/kuum/pronks-peatri-vaevaline-lahkumine?id=69110427> Viimati külastatud: 01.05.2022.

¹⁸⁷ Carpenter, Frank G. „Esthonian Stores show Pictures of Their Wares on Outer Walls“. KMAR. V.Aj. Lõ 2, 1923.

¹⁸⁸ Päevaleht, nr 272, 12. Oktoober, 1923. Kirjutised Eestist Ameerika lehtedes.

¹⁸⁹ Carpenter, Frank G. „Esthonian Stores show Pictures of Their Wares on Outer Walls“. KMAR. V.Aj. Lõ 2, 1923.

¹⁹⁰ Ibid.

¹⁹¹ Päevaleht, nr 272, 12. oktoober, 1923. Kirjutised Eestist Ameerika lehtedes.

Palkasid iseloomustades jääb Carpenter kindlate faktide juurde. „*Palgad on madalad, naissoost tänava koristajad saavad 200 marka või umbes 60 senti päevas. Koduabilised saavad 6 dollarit kuus ning ühe vaba nädala, kokad on kõrgemini tasustatud. Tavalised töölised saavad dollari päevas ning mehaanikud saavad kuni 3 dollarit.*”¹⁹²

Enamikes väljaannetes 9. septembril ilmunud teine osa sisaldab Carpenteri ringsõidu kirjeldust Põhja-Eestis põllumajandusministri ja teiste seotud inimestega, kelle isikud jäävad avaldamata. Artiklid on pealkirjastatud „Eesti Vabariigi talupoegadele anti 50 000 talu“ või „Eesti Vabariik kärbib talupoegade jaoks aadlike valdusi“. Kirjeldatakse võõrvõimude all kujunenud ajalugu, millest lähtuvalt jõutakse 1919. aastal Asutava Kogu poolt välja antud maaseaduse alusel läbi viidud maareformini, mille käigus võõrandati ligi 96% mõisnike suurmaa valdustest.¹⁹³ „*Revolutsiooni ajal oli vaja inimesi, kes oleks valmis iseseisvuse eest võitlema. Eesti revolutsionäärid lubasid, et maad tuleks aadlikelt ära võtta ja jagada talupoegade vahel.*”¹⁹⁴ Maareformi tulemusena kirjeldab Carpenter Eestit kui „*praktiliselt uuesti sündinud riiki, mida hoiavad nüüd uued omanikud ning kümned tuhanded väiketalunikud.*”¹⁹⁵

Valitsuse poolt anti maad neile, kes võitlesid vabadussõjas või paistsid silma mõne teenega riigile. Reaalsuses oli võimalus peaaegu igal talupojal soovi korral endale saada maatükk ning lähtuvalt ümberjagamisest kasvas maad omavate talupoegade arv 69% võrra.¹⁹⁶

Põllumajandusest toob Carpenter välja, et „*Põhja-Eestis kasvatati ning kasvatatakse nii palju kartulit, et Eestit kutsutakse lausa kartulivabariigiks.*” Kartulivabariigist liigub jutt edasi kartuli kasutamise eesmärkide juurde, mille puhul tuuakse välja, et „*toodetakse suurtes kogustes alkoholi valmistamiseks*” ning lisatakse, et „*igal talul on oma destilleerija ning tavapärasel aegadel toodab see riik nii palju alkoholi, et saaks*

¹⁹² Carpenter, Frank G. „*Esthonian Stores show Pictures of Their Wares on Outer Walls*“. KMAR. V.Aj. Lõ 2, 1923.

¹⁹³ Valge, J. Lk. 328.

¹⁹⁴ Carpenter, Frank G. „*50 000 Farms Given to Peasants in Republic of Esthonia*“. The Washington Star. KMAR. V.Aj. Lõ 2, 1923.

¹⁹⁵ Ibid.

¹⁹⁶ Kasekamp, A. Balti riikide ajalugu. Lk. 145.

anda igale mehele, naisele ja lapsele 1,5 kvarti (umbes 1 liiter) ning jääks veel varuks ka.”¹⁹⁷ Viimasena tsiteeritud lausest saab välja lugeda Päevalehe teatud määral lepliku seiskohavõttu: „Siin tundub mõni asi liialdusena, kuid ei saa salata, et meil piiritust vähe oleks. Loomulikult torkab see välismaalasele silma.”¹⁹⁸

Carpenter kirjeldab oma reisi läbi Põhja-Eesti ning juttu tuleb taas automobiilidest: „Me lahkusime Revalist mööda pinnatud teed ja enamus aega oli meie kiirus 30 kilomeetrit või enam miili tunnis. See ei tundu küll sama kiire kui kodus, kuid väheste mobiilautodega riigis on see suur asi”. Lisaks tuuakse välja, et hobused pole harjunud automobiilidega kokku puutuma. „Iga hobune tundis hirmu bensiini deemonite ees. Paljudes kohtades sõitsid nad põldudele, et lasta meil mööduda ning osad naised isegi tulid vankrilt maha ning panid oma sallid üle hobuste pea, et hoida neid rahulikuna kuni meie möödumiseni.”¹⁹⁹

Naasnud Revalisse kohtub Frank George Carpenter välisminister Ants Piibuga ning peatub tema haridusteel, rõhutades ministri suurepärasest keeleoskusest: „Ta on lõpetanud St. Peterburgi Ülikooli ja oli mõni aeg rahvusvahelise õiguse professor Dorpati Ülikoolis. Ta esindas Eestit Londonis ning lisaks on tegemist suure reisimise ning kultuurihuvilise mehega. Ta räägib inglise keelt ja meil ei olnud probleemi asjade arutamisega.” Ants Piibu vestluse kajastus algab temapoolsete tänusõnadega: „Me oleme väga tänulikud Teie Punase Risti töö eest, mis päästis tuhandete meie laste elu, kui oli käsil vabariigi ehitamise aastad.”²⁰⁰

Protsessi tähtsuse ja läbiviimise vajaduse rõhutamiseks peatatakse taas maareformiteemal, ühtlasi jõutakse kultuuriteemadeni, mille puhul Ants Piip märgib: „Me tunneme kasvamist nii hariduslikult kui ka majanduslikult. Enne venestamist, umbes 50 aastat tagasi, oli harva mehi, naisi ja lapsi, kes oskasid lugeda või kirjutada.

¹⁹⁷ Carpenter, Frank G. „50 000 Farms Given to Peasants in Republic of Esthonia“. KMAR. V.Aj. Lõ 2, 1923.

¹⁹⁸ Päevaleht, nr 272, 12. oktoober, 1923. Kirjutised Eestist Ameerika lehtedes.

¹⁹⁹ Carpenter, Frank G. „50 000 Farms Given to Peasants in Republic of Esthonia“. The Washington Star. KMAR. V.Aj. Lõ 2, 1923

²⁰⁰ Ibid.

Tänaseks on kirjaoskamatus protsent madal, kõigil kuni kuue ja neljateist aastastel tuleb kooli minna ning lisaks kasvab noorte hulgas suur soov haridusse.”²⁰¹

1917. aastal alustas esimene Eesti õpetajate kongress ning samal aastal asutati ka Eesti Kooliõpetajate Keskliit, mis 1919. aastal sai nimeks Õpetajate Liit. Alguse sai eestikeelse hariduse esiletõstmine²⁰² ning 1918. aasta määrusega koolides venestamine ja saksastamine lõpetati ning alguse sai põhjalik eesti keele õpe. 1920. aastal kuulutati välja 6-klassiline algkoolikohustus²⁰³, kuid seadus rakendus alles 1930. aastaks, sest puudusid õpperuumid ja õpetajad.²⁰⁴ 1922. aasta rahvaloenduse põhjal oskas 10-aastastest elanikest lugeda ja kirjutada 89,1%, linnades oli kirjaoskajaid üle 94%.²⁰⁵

Maareformi puhul märgib Ants Piip: „*See on poliitiline ning majanduslik vajadus. Meie arvates toob see kaasa Eesti toiduvarude suurendamise. Me ootame suurepäraselt põllumajandusliku arengut mullastiku intensiivsel kasutamisel ning me oleme juba saavutanud paremaid tulemusi kui Baltikumi parunid.*”²⁰⁶ Algselt plaaniti Balti riikide poolt majandussillaks olemist lääneriikide ja Venemaa vahel, kuid see lootus ei saanud 1920. aastate keskel tõeks. Seega pidi orienteeruma nüüd Lääne-Euroopale, kus põhiliseks turuks oli Suurbritannia ja Saksamaa, kuhu valdavalt eksporditi põllumajanduslike tooteid, näiteks peekonit ja võid. Samuti hakati tähelepanu pöörama modernsele põllumajanduse edendamisele.²⁰⁷

Maa ümberjagamisega kaasnesid olulised muutused sotsiaal-majanduslikus valdkonnas, näiteks tekkis Balti riikides põllumajanduslik keskklass ning väidetavalt ka kogu Euroopa kõige võrdsem ühiskond.²⁰⁸ Kui enne Vabadussõda kuulus umbes keskmiselt 2000 hektari suurustest maatükkidest peaaegu pool mõisatele, siis pärast reforme oli vaid 1% protsent kogu Balti riikide maavaldustest suuremad kui 100 hektarit. Maareform oli kõigis Balti riikides üsna sarnane, kuid näiteks Eesti ja Läti

²⁰¹ Carpenter, Frank G. „50 000 Farms Given to Peasants in Republic of Esthonia“. The Washington Star. KMAR. V.Aj. Lõ 2, 1923.

²⁰² Eesti Vabariik 90. Sündmused ja arengud. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda, 2008. Lk. 27.

²⁰³ Statistikaamet. Lk. 31.

²⁰⁴ Eesti Vabariik 90. Lk. 43.

²⁰⁵ Stastikaamet. Aegamööda asi kaunis. Tartu: Greif OÜ, 2008. Lk. 31.

²⁰⁶ Carpenter, Frank G. „50 000 Farms Given to Peasants in Republic of Esthonia“. The Washington Star. KMAR. V.Aj. Lõ 2, 1923

²⁰⁷ Kasekamp, A. Balti riikide ajalugu. Lk. 146.

²⁰⁸ Ibid. Lk. 145.

lubas mõisnikel alles jätta 50 hektarit maad, Leedus oli see number algselt aga 80 hektarit ning hiljem muudeti see lausa 150 hektari säilitamisele.²⁰⁹

Frank George Carpenteri „Maailmareiside” põhjal avaldatud artiklite näol on tegemist väga suure ülevaatega Eestist ja eestlastest, ja seda väga erinevates valdkondades. Positiivne on see, et Eesti minevikust teadis Carpenter kas oma lugemuse või teiste jutu najal palju, ka kohtus ta reaalselt isikutega, kes olid Eesti Vabariigi arengu seisukohalt väga tähtsad, eesotsas välisminister Ants Piip. Artikli üldmuljet hinnates võib öelda, et Carpenter süvenes Eesti oludesse arvestatava põhjalikkusega. Viimast illustreerib kas või see, et ta leidis aega sõita Revalist väljapoole ning tutvus maaeluga. Raske on öelda, kui palju kujundasid ajalehtede toimetajad tekstide sisu ümber, kuid arvestades tekstide identsust, siis on tõenäosus väike. Samuti on keeruline hinnata, kas artiklites välja toodud negatiivse alatooniga eelarvamused venelaste vastu oli tol ajal tõesti nii selgelt õhus või on tegemist Carpenteri poolt utreeritud kuvandi ja stereotüüpidega.

Nagu ilmnes ka Päevalehes avaldatud artiklist, siis USA ja Eesti Vabariigi näol oli tegemist väga erinevates arenguetappides olevate riikidega ning on arusaadav, et teatud nähtused tundusid ameeriklasest maailmarändurile pigem veidrapoolsed. Positiivsena võib hinnata autori püüet jääda võimalikult objektiivseks, ehkki kultuuriliste erinevuste tõttu võis see olla mõjutatud. Carpenteri artikli najal võib eestlastest loodud kuvandit hinnata üsna neutraalseks. Positiivsena võib vaadelda artikli juurde lisatud illustratsioone, mille kaudu oli lugejatel võimalus kirjeldatavat paremini mõista ning omi järeldusi teha, kuid samas ei tohi unustada, et autori otsustada jääb ka kirjeldavate piltide selekteerimine.

4. Varia

4.1 Varia valdkonnast uudiseid

Massiajakirjanduses mängis tähtsat rolli tabloidiseerumine: massiajakirjanduse tulud tulid peamiselt kommertsreklaamist, mis suurendas kõmuliste uudiste osakaalu

²⁰⁹ Kasekamp, A. Balti riikide ajalugu. Lk. 144–146.

ning andis kontrolli „pressiparunite” kätte.²¹⁰ Kommertsialiseerumine tekitas uue ajaleheliigi, mille sisu oli meelelahutuslikum, artiklites rõhutati üldinimlikke huve, pöörati tähelepanu kuritegevusele, vägivallale, skandaalidele ja meelelahutusele. Nende ajalehtede lugejaskond oli väga lai ning suurema osa neist moodustasid madalama sissetuleku ja haridustasemega elanikud.²¹¹ 1923.aastal hakkas võrreldes 1922. aastaga ilmuma Eesti kohta artikleid, mis sisult polnud kõige informatiivsemad ning olid pigem kirjutatud kõmu tekitamise eesmärgil. Eesti ja eestlaste puhul ei olnud artiklite levik kuigi suur, objektiivsuse säilitamiseks on autor pidanud vajalikuks antud artikleid töös kajastada, kuna kuvandi mõjutamisel võisid need siiski teatud rolli mängida.

1923. aastal ilmuvad 3 artiklit kosmeetika ja Eesti naiste või tüdrukute teemal. The Baltimore Sun nimeline väljaanne kirjuta pealkirjaga „*Kosmeetika seab ohtu tüdrukute hariduse*”, mille sõnul on Narva lähetatud keegi ameeriklane, kus selgub, et Eesti koolitüdrukutel kulub rohkem raha meigitarvetele kui kooliõpikutele. Sealt edasi tehakse järeldus, et kui juba praegu on tüdrukutel harjumus kulutada rohkem raha meigitarvetele, siis kandub see harjumus ka täiskasvanuikka ning küllap on juba kandunud: „*tüdrukud tegelevad püsivalt oma jume rikkumisega*”, millest autor järeldab, „*et 21-aastaseks saades on tüdrukutel vaja enda välimuse esindlikumaks muutmisel juba kõiki eksisteerivaid meigivahendeid*”. Autor toob pealkirja ilmestamiseks näiteid sellest, kuidas tüdrukud on pidanud koolist lahkuma, sest kogu raha on kulutatud kosmeetikale ja see omakorda tekitab lastevanemates, kes kardavad oma laste sama saatuse ohvriks langemist, hirmu järeltulijaid kooli saata”.²¹²

Sama aastal ilmub The Brooklyn Daily Eagle, The Morning Tellegraph, The Town of Union News-Dispatch nimelises väljaandes artiklid (või vähesel määral muudetud) pealkirjaga „*Näopuuder Eestis kui salakaup*”, mis viitab eestlastest näitlejannadele, kelle kasutuses olev puuder konfiskeeriti, mis väidetavalt on saadud kingitusena Eesti valitsuselt.²¹³ Sama teemat kajastab ka Eesti Päevaleht 1923. aastal, kuid seal on tõstatatud puudri päritolu küsimus. Päevalehes on viidatud „Vaba maa”

²¹⁰ McQuail, D. Lk. 32.

²¹¹ Ibid. Lk. 20-21.

²¹² „Cosmetics imperil esthonian schools”. Baltimore Evening Sun. KMAR. V. Aj. Lõ 2, 1923.

²¹³ „Face powder crisis”. Brooklyn Eagle. V. Aj. Lõ 2, 1923.

poolt kajastatud informatsioonile, mille põhjal puuder pärines väidetavalt mõnelt valitsuse ametnikult, kes selle näitlejannadele kinkis.²¹⁴

3 artiklit ilmuvad väljaannetes The St. Louis Post-Dispatch, The Cincinnati Times Star ja Kansas City Journal-Post Eestis väidetavalt planeerivatest seadustest, mille puhul on teemakeskmeks poissmehed. Eesti mehi käsitleb artikkel pealkirjaga „*Poissmehed Eestis maksustatakse*”, kus kajastatakse 25–60-aastaste poiste maksustamise seadust. Maks tõuseb poissmehe puhul kuni 45nda eluaastani igal aastal ning seadusandjad olevat jõudnud kokkuleppele, et 25 eluaastat on iga mehe puhul abiellumiseks väga sobiv. Samas antakse lootust ka 45-aastastele ning loodetakse, et uus seadus veenab poissmehi abielluma.²¹⁵

1923. aasta puhul oli üsna keeruline leida informatsiooni poissmeeste maksustamise kohta. I rahvusliku kasvatus kongress toimus 1927. aastal, kus esimees A. Lüüs oli teavitanud: „Eesti tuba kipub tühjaks jääma.“ Teada on, et II kongress lükati pidevalt edasi, kuna viimane rahvaloendus oli toimunud aastal 1922.²¹⁶ Vastab tõele, et 1935. aastal II kongressil oli aktuaalne poissmeeste maksustamine: „Eesti Eugeenika ja Genealoogia Selts on juba esitanud seaduseelnõu, et kõik vanapoisid ja lasteta abielud peavad maksma vastavat maksu selleks moodustavasse erifondi, kust antakse toetust lasterikastele perekondadele; loodame, et see eelnõu saab varsti teoks.“²¹⁷ 1923. aasta artiklite ilmumisele kahjuks täpsemat seletust leida ei õnnestunud.

1922. aasta puhul ei kerki varia valdkonnas esile niivõrd kõmulise sisuga artiklid, pigem käsitletakse teisi huvi tekitanud teemasid. 1922. aasta novembris oli ajalehelõigendite näol esindatud vähemalt 17 artiklit pealkirjaga (või vähesel määral muudetud vormis) „Rootsi säilitab sõprust Balti riikidega”. Algselt tutvustab artikkel Eesti ajalugu: Eesti oli Rootsi võimu all 150 aastat ning eestlased räägivad siiani „vanast heast Rootsi ajast”.

„Rootsiga seotud suguluse traditsioon väljendub nüüd pidevates katsetes kultuuriliselt, poliitiliselt ja rahaliselt üksteisele lähendada. 1632. aastal rootslaste

²¹⁴ „Puudrikriis”. Päevaleht, nr 295, 4. november, 1923.

²¹⁵ „Bachelors in Esthonia to be taxed”. Kansas City Journal-Post. KMAR. V. Aj. Lõ 2, 1923.

²¹⁶ Madisson, H. Eesti rahva tulevik: II Rahvusliku kasvatus kongressi kõned ja läbirääkimised. Tulevik, 1935. Lk.7.

²¹⁷ Ibid. Lk. 37.

poolt asustatud Dorpati ülikooli teaduskonda on lisandunud kuues Rootsi päritolu professor. Toimuvad erinevad rootsi keelsed kursused ja Rootsit külastavad põllumehed, õpetajad ja teised. Rootslased olid esimeste seas, kes julgustasid vabariike nende võitluses rahvusliku eksistentsi eest ning saatsid abiekspeditsioone inimeste sekka, kes sõja ja orjusega vaeseks jäid. Kaubandussuhted Rootsi ja uue Baltikumi vahel on pärast sõda kiiresti arenenud, aurulaeva liinid Revali ja Rootsi sadamate vahel teenindavad regulaarselt."²¹⁸

1922. aasta lõpus avaldatakse kaks artiklit Hiiumaal nafta otsimisest. Novembris kirjutatab The Seattle Times: „Eesti valitsus on lubanud naftat otsida ühel oma saartest, kus see tõenäoliselt eksisteerib. Põhjendades põlevkiviõli kasutamist mitte jätkusuutlikuna“. New York Financial kirjutatakse kuu aega hiljem: „Eesti valitsus on väljastanud mitmeid lube nafta otsimiseks Dago saarel, kus arvatakse leiduvat naftamaardlaid.“²¹⁹ Vastab tõele, et Hiiumaal tõepoolest naftat otsiti ning 1924. aastal ilmunud Päevalehes kommenteeritakse: „Oma nõudlikuse juures on ameeriklased tähelepanelikud iga uue nähtuse suhtets. Omal ajal, kui Hiiumaal nafta otsimisest kõneldi, siis ulatusid need jutud kka Ameerikasse ja asja vastu oli suur huvi.“²²⁰

1922. aasta novembris ilmus ajalehelõigendite põhjal 5 artiklit autode arvust Eestis, mille sisu oli sarnane: „Eestis, ühes Balti provintsins, on ligikaudu 166 autot, millest 135 asuvad Revalis. Enamik neist on valmistatud Saksamaa tootjate poolt. Väidetavalt on autode väikse arvu põhjuseks kehvad teed.“²²¹ Ameeriklaste huvi autode vastu oli märgatav ka Frank George Carpenteri ilmunud reisikirjeldustes.

Varia valdkonnas ilmunud artiklid 1923. aastal võib lugeda neutraalse ja negatiivse kuvandi vahepealseks. Võis tunnetada kõmu tekitamise eesmärki, kuid samas oli antud teemadel ka tõepõhi all. Arvestades artiklite üsna vähest arvu, võib siiski loota, et tekitatud kuvandi levik ei olnud kuigi laialdane, kuigi sellised teemad kipuvad paratamatult inimeste tähelepanu püüdma. 1922. aasta puhul oli tegemist

²¹⁸ „Baltic States further unity“. Detroit Free Press. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

²¹⁹ New York Financial. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

²²⁰ Mõnda Eestist ja Ameerikast. Päevaleht, nr 144, 30. mai, 1924.

²²¹ The Seattle Times. KMAR. V. Aj. Lõ 1, 1922.

pigem positiivse kuvandiga, kuna artiklite eesmärk tundus olevat riikide uue nurga alt tutvustamine ja lugejale uue informatsiooni pakkumine.

Kokkuvõte

Eestil kui väikeriigil on oma kuvandi kujundamisel maailmamastaabis üsna vähe võimu. 1920ndatel oli eestlaste jaoks tähtis kindlustada koht rahvusvahelises süsteemis. Pariisi rahukonverentsil tundsid Eesti riigi esindajad muret, et neid ei võeta piisavalt tõsiselt ning Ameerika Ühendriikide esindajad ei anna üheselt mõistetavat vastus.

Tähtsat rolli mängisid mitmed Eesti jaoks lobitööd teinud inimesed, kellest olulisema isikuna võib välja tuua Ameerika Ühendriikide hilisema presidendi Herbert Clark Hooveri. Perioodikas ilmus mitmetes väljaannetes samateemaline artikkel, kus kirjutati Washingtonis asuvatest Balti riikide büroodest, mille eesmärk on ajakirjanduses levitada informatsiooni oma rahvuslike eesmärkide ning riigi arengu kohta. Ameerika Ühendriikide perioodikas toodi välja, et antud riikide jaoks tundub USA ajakirjandus olevat võrdväärne välisministeeriumi arvamusega. Lobitöö ei jäänud märkamata, aga seda ei saa negatiivselt hinnata, kuna kuvandi kujundana oli see Eesti jaoks kokkuvõttes positiivne.

Eesti poliitikas oli tähtsal kohal Wilsoni rahukõnes käsitletud enesemääramisõigus. Erinevates väljaannetes hakkas ilmuma artikleid, kus spekulēriti Balti riikide tunnustamise põhjuste üle, enesemääramisõiguse ebapiisav rakendumine ei jäänud ajalehtedes märkamata ning küsimuse alla tuli ka võimalus, et Venemaa võib riigid taas vallutada. Eestit kirjeldati kui "akent läänemaailma", mille puhul rõhutati, et tänu läänemaailmaga suhtlemisele arenes eestlastest Venemaa talupoegadega võrreldes intelligentsem osa, samas viidati asjaolule, et Venemaal on endiselt vaja Balti riikide sadamaid ning tekkinud riigid ei jääks iseseisvalt ilmselt püsima. Vähesel määral võis märgata ebatäpsusi, näiteks mõnes artiklis nimetati Balti riike hoopis Balkanimaadeks, kuid üldjoontes oli informatsioon riikide puhul korrektne.

Eesti kuvandit väljaannetes mõjutas ka Ameerika Punase Risti osutatud abi – see oli ajakirjanduses üheks läbivaks teemaks. Eesti Vabariigi valitsusel ja Eesti Punasel ristil sujus koostöö Ameerika Punase Ristiga hästi ning hoolimata raskustest kirjeldas Eestis viibinud kolonelleitnant Edward Ryan Eestit positiivses noodis. Negatiivsema kuvandi võis kujundada õendusabi eest vastutava Margaret McGregori mälestustel põhinev artikkel Eesti laste tervislikust seisundist ja tervishoiu alasest abist, kuid lõpunoodis jäädakse siiski positiivseks, rõhutades õdede koolitamise tähtsust hoolekande jätkamiseks. Omal kohal oli ka eestlaste tervishoid, milles mängisid

peamist rolli karskusliikumise seltsid, mida võib Ameerika Ühendriikide kuiva seadust arvestades näha Eesti puhul positiivse kuvandi loojana.

Suur osa 1922. aastal ilmunud Eestile pühendatud artiklitest tegelesid poliitiliste küsimustega. Esialgu oli tähelepanu tunnustamise küsimusel ning seejärel desarmeerimise konverentsil, mille puhul jäi Eesti kuvand neutraalseks, kuna ajakirjanduse huvi oli pigem suunatud maailmarahule. Muude uudiste valdkonnas oli näiteks tähelepanuväärseks nafta kaevandamise küsimus Hiiumaal. Lisaks ilmsid üheks teemaks ka automobiilid, mille kohta ilmus mitmeid artikleid Revalis olevate autode arvust ning reisikirjeldustes rõhutati nende uuendamise vajadust.

1923. aastal poliitiliste uudiste osakaal langes ning hakkas ilmuma rohkem teistel teemadel päevauudiseid. Tähelepanuväärne on Frank George Carpenteri poolt ilmunud reisikirjeldused, mis sisaldasid üsna põhjalikku ülevaadet Eesti ja eestlaste kohta. Carpenteri artiklite puhul tuleb hinnata autori põhjalikkust erinevatel valdkondade käsitlemisel. Reisikirjelduse üheks temaatikaks kujunes näiteks eestlaste vaesus, mis väljendus muuhulgas nende väljanägemises – eestlaste tänavariietus sarnanes Carpenteri sõnul ameeriklaste koduriietusele. Reisikirjeldustes mängis kindlasti rolli autori enda kultuuriline taust, kuid ilmselt mõjutas artiklites kujunenud kuvandit positiivses suunas kohtumine välisminister Ants Piibuga, kes tutvustas eestlaste hariduse arengut ning maareformi.

Kõmu-uudistes tõusis esile artikkel, kus rõhutati koolitüdrukute rohkemat huvi meigitarvete kui kooliõpikute vastu. See võis luua kuvandi, justkui Eesti tüdrukuid haridus ei huvitaks. Ameerika Ühendriikide ajalehtedes levis skandaal seoses Eesti näitlejannade käest konfiskeeritud näopuudriga, mille olid neile kinkinud valitsusliikmed, ka toodi välja, et mainitud puuder võis kuuluda Eestis kui salakaupade kategooriasse. Eesti poissmeeste puhul kirjutati poissmehe maksuplaani kehtestamisest, kus teatud vanusest vallalised mehed peavad hakkama maksma makse. Mõlema artikli puhul ei olnud arvuliselt osakaal kuigi suur, kuid tuleb arvestada, et taolised uudised püüavad üldiselt inimeste tähelepanu ning võisid seega kuvandit mõjutada.

Kokkuvõtvalt olid käesoleva uurimustöö raames kõige suuremaks kuvandi kujundajaks poliitilised uudised. Nii *de iure* kui ka desarmeerimise puhul kujunes teatud määral kuvand Eesti ja Venemaa suhetest, mille võib mingil määral lugeda positiivseks kuvandiks, kuna see võis aidata kindlustada Ameerika Ühendriikides arusaama Balti riikide vajadusest kindlustada koht rahvusvahelises süsteemis.

1920ndatel kujunenud kuvandi Eesti ja eestlaste kohta võib lugeda kas neutraalseks või pigem positiivseks. Negatiivse kuvandina võisid rolli mängida 1923. aastate lõpus ilmunud tabloidide artiklid, kuid nende osakaal oli võrreldes muude artiklitega siiski väga väike.

Kasutatud allikad ja kirjandus

ALLIKAD

Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu võõrkeelse perioodika osakond.

V. Aj. Lõ 1, 1922.

V. Aj. Lõ 2, 1923.

V. Aj. Lõ 3, 1922/1923.

PERIOODIKA

Päevaleht, 1922.

Päevaleht, 1923.

KIRJANDUS

Arens, Olav. Wilson, Lansing ja Hoover – Ameerika välispoliitika ja Eesti riigi tekkimine. *Acta Historica Tallinnensia*, nr 10, 2006. Lk. 60–68.

Arjakas, Küлло. Eesti Vabariik 90. Sündmused ja arengud. Toimet. Jaan Tamm. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda, 2008.

Aru, Krista. Oskar Kallas: artikleid Oskar Kallase elust ja tööst. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, 1998.

Arumäe, Heino. Jaan Poska tee Tartu rahuläbirääkimisteni. Toimet. Küлло Arjakas. Jaan Poska oma ja meie ajas. Artikleid ja mälestusi. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda. 2010. Lk. 352–393.

Beller, Manfred. Stereotype. // *Imagology: The cultural construction and literary representation of national characters. A critical survey.* Toimet. Manfred Beller, Joep Leerssen. Amsterdam, New York, Rodopi, 2007.

Boulding, Kenneth E. *The Image: Knowledge in Life and Society.* Ann Arbor: University of Michigan Press, 1956.

Fält, Olavi K. Introduction. // *Looking at the Other: Historical Study of Images in Theory and Practise.* Toimet. Kari Alenius, Olavi K. Fält, Seija Jalagin. Oulu: Oulu University Press, 2002.

- Fält, Olavi K.** Theoretical roots of the study of historical images. // *Imagology and Cross-cultural Encounters in History*. Toimet. Kari Alenius, Olavi K. Fält, Markus Mertaniemi. Rovaniemi, 2008.
- Hiimaa, Karin.** Aafrika imago eestikeelse trükisõnas. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2009.
- Juurtega sajandite mullas. Toimet. Meelik Kahu. Tallinn, 1990.
- Kasekamp, Andres.** Balti riikide ajalugu. Tallinn: Varrak, 2011.
- Laaman, Eduard.** Eesti Vabadussõja poliitiline ajalugu. Tallinn: Monokkel, 2007.
- Lääne, Margus.** Aleksander Nevski katedraali lugu. *Ajalookultuuri ajakiri Tuna*, nr 2, 2009. Lk. 148–156.
- Lippmann, Walter.** Public opinion. New York: Harcourt, Brace, 1922.
- Loit, Aleksander.** Välismaa humanitaarabi Eestile Vabadussõja ajal 1919–1922. *Acta Historica Tallinnensia*, nr 6, 2002. Lk. 71–79.
- Madisson, Hans.** Eesti rahva tulevik: II Rahvusliku kasvatuskongressi kõned ja läbirääkimised. Toimet. Aadu Lüüs, Hans Madisson [jt.] Tulevik, 1935.
- McQuail, Denis.** McQuaili massikommunikatsiooni teooria. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2003.
- Medijainen, Eero.** Amerika Ühendriikide *de iure* tunnustus Balti riikidele 1922. aastal – väärtuspõhine otsus või majanduslik kalkulatsioon? *Ajalooline Ajakiri*, nr 2, 2011. Lk. 123–152.
- Medijainen, Eero.** Saadiku saatus: välisministeerium ja saatkonnad 1918–1940. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1997.
- Meier, Albert.** Travel writing. // *Imagology: The cultural construction and literary representation of national characters. A critical survey*. Toimet. Manfred Beller, Joep Leerssen. Amsterdam, New York, Rodopi, 2007. Lk. 446–450.
- Mikkonen, Juho.** Historical Imagology and the Modern Press. // *Imagology and Cross-Cultural Encounters in History. Studia Historica Septentrionalia 56*. Rovaniemi, 2008. Lk. 25–35.

Pihlamägi, Maie. Eesti 1919. aasta sõjavõlg Ameerika Ühendriikidele ja selle kustutamine. *Acta Historica Tallinnensia*, nr 20, 2014. Lk. 132–156.

Pihlamägi, Maie. Väikeriik maailmaturul: Eesti väliskaubandus 1918–1940. Tallinn : Kirjastus Argo, 2004.

Pill, Ave. Arhiiviraamatukogu ajakirjanduse fond. // Varamu lummuses: Eesti rahvuslik arhiiviraamatukogu 100. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, 2009. Lk. 166–183.

Pilve, Eli. Jaan Poska koos Maanõukoguga Eesti Vabariiki loomas. // Jaan Poska oma ja meie ajas. Toimet. Küllo Arjakas, Anne Velliste. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda, 2010. Lk. 279–293.

Statistikaamet. Aegamööda asi kaunis: statistikavalimik. Tartu: Greif OÜ, 2008.

Valge, Jaak. Lahtirakendamine. Eesti Vabariigi majanduse stabiliseerimine 1918–1924. Tallinn: Rahvusarhiiv, 2003.

Vilgats, Kalev. Eesti Punane Rist 90. Tallinn: AS Pakett, 2009.

ELEKTROONILISED MATERJALID

Ameerika Ühendriikide Suursaatkonna kodulehekül. Herbert Hoover Comes To Tallinn. <https://ee.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/207/Herbert-Hoover-Comes-to-Tallinn.pdf>. Viimati külastatud: 30.03.2022.

Carroll, Lewis. „The Walrus and the Carpenter”.

<https://www.poetryfoundation.org/poems/43914/the-walrus-and-the-carpenter-56d222cbc80a9>. Viimati külastatud: 03.03.2022.

Eesti folkloristide kodulehekül. <https://www.folklore.ee/era/ajal/kallas.htm>. Viimati külastatud 18.05.2022.

Eesti Keele Instituudi kodulehekül.

<https://www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=imago&F=M>. Viimati külastatud: 01.05.2022

Erelt, Pekka. Pronks – Peetri vaevaline lahkumine.

<http://ekspress.delfi.ee/kuum/pronks-peatri-vaevaline-lahkumine?id=69110427>.

Viimati külastatud: 01.05.2022

Eesti kultuurilooline veeb. Peeter Suure ausamba avamine Tallinnas.

https://kreutzwald.kirmus.ee/et/lisamaterjalid/ajatelje_materjalid?item_id=596&table=Events. Viimati külastatud: 20.02.2022.

Library of Congress kodulehekül. Frank George Carpenteni portree (1855–1924).

<https://www.loc.gov/item/2004681387/>. Viimati külastatud: 25.05.2022.

National archives and Records Administration kodulehekül.

<https://www.archives.gov/research/foreign-policy/related-records/rg-256> Viimati külastatud: 04.04.2022.

Social Networks and Archival Context. Frank George Carpenter biograafia.

<https://snaccooperative.org/ark:/99166/w6j12rkm>. Viimati külastatud: 25.05.2022.

Ulm, Kalmar. Toompea säravad kuldkuplid.

<https://arvamus.postimees.ee/131209/kalmar-ulm-toompea-saravad-kuldkuplid>.

Viimati külastatud: 03.03.2022.

Summary

The Image of the Republic of Estonia and Estonians in the Periodicals published in the United States in 1922–1923

The goal of this thesis is to examine the image of Estonia and Estonians based on articles published in the United States of America in 1922 and 1923. More than 600 newspaper cuttings from the department of foreign periodicals at the Archival Library of the Estonian Literary Museum were examined by the author of the thesis. This collection of preserved cuttings also forms the source of the thesis. Initiated by Oskar Kallas, an important figure in the cultural history of Estonia, Estonian institutions started to collect cuttings from newspapers and copies of single periodicals where you could find information about Estonians or Estonia. Among other things, Oskar Kallas initiated the founding of several cultural institutions, collected folk songs and poetry. He also served as Ambassador in London and Helsinki. The historical importance of these cuttings is invaluable – they give us an insight into how the United States perceived Estonia and Estonians 100 years ago.

As a small state, Estonia has little control over its image at the international level. When researching on the image, different topics must be considered individually and thoroughly. The large number of articles examined in the thesis should be a clear indication of this objective. With this in mind, the author tried to open up as much context as possible about each individual article. Articles from a foreign country, the United States, make for a good research material thanks to a different perspective on the subject matter. In the 1920s, Americans did not know much about Estonia and Estonians which is why a whole chapter depicts how the Baltic states, in particular Estonia, were *de jure* recognized by the United States. At the Paris Peace Conference, the representatives of the Republic of Estonia showed great concern about not being taken seriously as the US-representatives remained relatively ambiguous in their positions.

According to Olav Arens, the Fourteen Points introduced by President Wilson were originally not targeted at the formation of an independent Estonian state, as the USA continued to support the territorial integrity of the Russian Empire. USA was strongly influenced by the aftermaths of the Russian Famine of 1921–1922 which, according to the research made by Eduard Laarman, were presented by a team of American Red Cross on-site helpers disillusioned by the Russian reality. The latter turned

out to be quite the opposite they had been prepared for. After analyzing the articles, it seems likely that among American circles, the observations provided by the American Red Cross played an important role in the process of obtaining *de jure* recognition. In some of the articles, there is criticism of not adhering to the right to self-determination, one of the principles proposed by Wilson. On the other hand, the Baltic states are depicted as weak and potentially susceptible to falling under Russian rule again.

Another interesting aspect of the *de jure* recognition was presented by Eero Medijainen. This concerns financial debts which could only be reclaimed from existing states. Therefore, if they wanted to recover the debts, the USA was obliged to recognize the Baltic states. Not many articles discuss this matter but it seems plausible that the deliberate delaying tactics used by the representatives of Estonia had a positive impact on the state's image. The debts remain unpaid to this day but this fact had no considerable negative impact on the image back then. The author of the thesis was surprised by several unexpectedly thorough analyses on the *de jure* recognition published in different American periodicals. In some articles, there is criticism of both, the US- and the Russian politics, while the Baltic states are presented positively. Some mistakes occur in the articles, e.g. the Baltic states are called the *Balkan States*, but in general these remain an exception.

Furthermore, healthcare played an important role in a positive image, especially with regard to the local abstinence movement. In addition, several people lobbied for Estonia, e.g. the future American President (1929–1933) Herbert Clark Hoover. He was one of the first Americans advocating the Baltic states. The media in the US certainly took critical notice of this pro-Baltic behaviour, but in the end, the lobbying had a positive impact on the image.

The series of world travels written by Frank George Carpenter give a detailed overview about Estonia and Estonians. In general, the impact of his writings was positive even if some of the pieces include stereotypical and over-exaggerated views the local people express towards Russians. An article published in 1923 in the Estonian *Päevaleht* about Carpenter's book confirms some of these prejudices, making the whole picture less critical. The reader should keep in mind that cultural differences also create misunderstandings.

In 1923, several articles on a variety of topics (in Estonian: *varia*) were written just to create sensation but since these remained a minority, they did not have a negative

impact on the image. In 1922, articles on various topics were published not to provoke but to offer fresh perspectives and give more detailed insights into the Baltic states.

In conclusion, the number of articles can be considered unexpectedly large and their content thorough. Especially when considering how small and weak the Republic of Estonia was in the 1920s. Thanks to the representatives of Estonia, the contributions of exile Lithuanians, lobbying and articles written by other stakeholders, in 1922 and 1923, the image of Estonia can be evaluated from neutral up to positive. Only a few negative articles, often stereotypical and over-exaggerated, were published. But as already mentioned, the number of positive publications exceeds the latter. Another important factor in creating a positive image was the Baltic cooperation, also mentioned positively in the American periodicals. At that historical moment it was crucial for Estonia to acquire a position at the international level. The country succeeded in this endeavour and up to this day we owe a lot to these achievements.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Jane Org,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Eesti Vabariigi ja eestlaste kuvand USA perioodikas aastatel 1922 ja 1923“, mille juhendaja on Karin Veski,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Jane Org

21.05.2022